

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Положај и делатност специјалних безбедносних
јединица Републике Србије**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. Др Милош Прица

Кандидат:

Стефан Мацић

Број индекса: М007/22 УП

Ниш, септембар, 2024. године

Садржај

УВОД.....	1
Глава прва.....	3
ПОЈАМ, ВРСТЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ	3
СПЕЦИЈАЛНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ ЈЕДИНИЦА	3
Глава друга	9
ПРАВНИ РЕЖИМ СПЕЦИЈАЛНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ ЈЕДИНИЦА.....	9
Глава трећа.....	14
СПЕЦИЈАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ ПОЛИЦИЈЕ.....	14
1. Специјална антитерористичка јединица - САЈ.....	15
1.1. Историјат Специјалне антитерористичке јединице	17
1.2. Задачи Специјалне антитерористичке јединице.....	18
1.3. Организација Специјалне антитерористичке јединице	18
1.4. Пријем и обука припадника Специјалне антитерористичке јединице.....	19
1.5. Опрема, средства и наоружање Специјалне антитерористичке јединице	21
1.6. Сарадња САЈ	22
2. Жандармерија.....	22
2.1. Улога Жандармерије у отклањању терористичких аката.....	25
2.2. Улога и значај Жандармерије у ванредним ситуацијама	29
Глава четврта.....	32
СПЕЦИЈАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ ВОЈСКЕ	32
1. Батаљон војне полиције специјалне намене - „Кобре“	32
1.1. Положај, улога и организација војне полиције.....	34
1.2. Послови и овлашћења војне полиције.....	36
2. 72.бригада за специјалне операције.....	38
3. 63. Падобранска бригада.....	40
Глава пета.....	43
ПРАВНА АНАЛИЗА ПОЛОЖАЈА СПЕЦИЈАЛНИХ ЈЕДИНИЦА У РЕСОРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА.....	43
ЗАКЉУЧАК.....	48
ЛИТЕРАТУРА.....	50
Сажетак и кључне речи.....	53
Summary and key words	54
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА.....	56

УВОД

За државе и армије западних земља се често везује постојање и употреба специјалних јединица у модерном смислу. Управо у погледу специјалних безбедносних јединица, Србија има релативно дугу традицију. Српска држава је још крајем 19. века у оквиру и под непосредном командом војске упућивала, организовала и обучавала добровољце из неослобођених српских земаља, под командом српских подофицира и официра да „четују“ на простору насељеним српским живљем у границама ондашње турске царевине. „Четници“, како су се називали припадници ових формација, имали су задатак да организују народ на борбу, а нарочито да сузбијају утицај конкурентских, суседних балканских држава — Грчке и Бугарске, које су на исту територију имале претензије и да развијају српску националну свест код тамошњег становништва. На тај начин се радило на реализацији националних и државних интереса Србије.

Употреба и припрема специјалних јединица често се мистификује у страниј војној и другој публицистици, при чему се готово надљудске способности дају њиховим припадницима. Пропаганда је основни разлог за такав приступ. Чињенице из мирнодопске и ратне употребе ових снага и јединица потврђују да се ради о јединицама специфичне организације, начина употребе и високе ефикасности.

И код нас и у свету има различитог тумачења садржаја термина „специјална дејства“ и појма „специјалне јединице“. Пракса из ратова показала је да сви „воле“ да се називају „специјалцима“, али не и да буду специјалци у пракси. Велики број команданата сигурније су се осећали када су на фронту и уз себе имали специјалне јединице, ангажујући их на начин како су сматрали најбољим. Многи су имали мишљење да употреба специјалних јединица није била најбоља и у складу са могућностима и објективним околностима ових јединица. Један од узрока је и недовољно јасна дефинисаност задатака, употребе и намене ових јединица. Поставља се питање како припремати и сходно томе како употребљавати специјалне јединице. Припрема специјалних јединица обухвата оспособљавање јединица, формацију и организацију, избор припадника и опремање материјалним средствима. Под употребом се подразумевају ангажовање јединица за реализацију појединих врста задатака и надлежности и организација у командовању. У историји ратовања, специјалне јединице су имале важну улогу.

Биле су намењене изазивању пометње у редовима непријатеља, најчешће у позадини његових положаја. Уједно су имале водећу улогу у противтерористичкој и противдиверзантској борби. Нинџе у феудалном Јапану и јединице реда Темплара у Крсташким ратовима, забележене су као прве јединице специјалне намене у историји. Sturmtruppen јединице су дејствовале у Првом светском рату, а у Другом немачки Brandenburgeri, британски Командоси, амерички Ренџери, SAS, Gurke. Пре свега, савремене специјалне јединице намењене су борби против герилских групација и борби против тероризма. У најпознатије спадају руске Spetsnaz, Vimpel, Alfe, француске GIGN, америчке Зелене беретке и SEAL, британске јединице SBS и SAS и израелске Sajeret. У Србији су специјалне јединице првенствено намењене борби против тероризма. Уз то, полицијске јединице користе се још и за обезбеђење важних локација, јавних скупова и манифестација, као и за извођење високоризичних хапшења и сличних акција.

Предмет овог рада су управо специјалне безбедносне јединице Републике Србије, њихов настанак, организација, послови које обављају, затим који су услови потребни да се испуне за рад у овим јединицама као и опрема, средства и наоружање које користе у раду. Специјалне јединице су јединице полиције или војске које обављају посебне задатке, који подразумевају већи ризик, посебну обученост и опрему. Рад је подељен у пет поглавља. У првом поглављу предочене су карактеристике специјалних јединица и специјалних дејстава. Друго поглавље представља разматрање о правном режиму специјалних безбедносних јединица. Треће поглавље посвећено је специјалним јединицама полиције, а четврто специјалним јединицама војске, са објашњењима поменутих специјалних јединица, њихових задатака, овлашћења, обуке припадника, као и опреме и наоружања. Последње, пето поглавље садржи анализу положаја специјалних безбедносних јединица у ресору унутрашњих послова. Специјалне јединице су конципиране на такав начин да се могу употребљавати не само у рату, већ и у условно речено у време мира. У дејствима у оквиру тзв. „сукоба ниског интензитета“ најизраженија је њихова употреба, односно у оквиру оног стања које се не може назвати ни миром ни ратом.

Глава прва

ПОЈАМ, ВРСТЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ СПЕЦИЈАЛНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ ЈЕДИНИЦА

Данас готово да не постоји војска у свету која у свом саставу нема јединице које се називају „специјалним“, без обзира на квалитет, величину и степен организованости. Осим у војсци, специјалне јединице јављају се и у полицији, паравојним и параполицијским формацијама као што су „гранична стража“, „унутрашња војска“, „жандармерија“ и други. Основни смисао овог назива је да означи јединице које су оспособљене за дејства која се не могу одредити као стандардна полицијска и војна дејства. Не постоји једнозначно и јединствено одређење појмова специјалне јединице и специјална дејства. Од земље до земље, од аутора до аутора, разликује се њихово дефинисање. За многе јединице родова војске, у најширем смислу, може се рећи да су специјалне, с обзиром да само оне обављају задатке који су им додељени. Примера ради, посебне (специјалне) јединице су јединице за радиолошко-хемијско-биолошко извиђање или оклопне јединице. Ове јединице извршавају посебне задатке које друге војне јединице не извршавају, нити то могу.

„Задаци специјалних јединица су: противпобуњенички; обавештајни; психолошко-пропагандни; противдиверзантски; диверзантски; контраобавештајни; борба против организованог криминала укључујући у борбу против одметника и кријумчарења посебно дроге; противтерористички и непосредно (тајно или јавно) пружање безбедносне помоћи и инструктажа пријатељским снагама, појединцима и групама у другим државама за наведене и друге задатке¹“.

Специјална дејства представљају извршавање наведених задатака у рату и миру од стране посебно обучених, формираних и опремљених јединица и састава. Специјална дејства се најчешће означавају термином „специјалне операције“ на Западу, а посебно у америчкој војној литератури.

¹ Радовановић Д. (2005), *Професионалне карактеристике полицајаца и њихов утицај на ефикасност полицијског деловања, Виша школа унутрашњих послова, Београд*, стр. 94.

У специјална дејства спадају и други задаци, пре свега они у којима се ангажују специјалне јединице на иностраној територији а као што су: заштита дипломатских представништава, пружање хуманитарне помоћи, спасавања лица и грађана сопствених земаља на кризним подручјима, решавање избегличких криза, учешће у акцијама успостављања и наметања мира и друго. Присутна је пракса да се специјалне јединице у потпуности идентификују са тзв. „елитним“ јединицама као што су Легија странаца у Француској, гардијске јединице, поморска пешадија у САД, ваздушно деснатне јединице, падобранске и слично.

Због тога што обука „елитних“ јединица у себи садржи доста садржаја из обуке специјалних јединица, није могуће увек направити прецизну и јасну разлику између тих јединица. У неким земљама специјалне јединице су у саставу (формацији) елитних јединица и из њиховог састава се готово редовно регрутују припадници специјалних јединица, а део тих јединица се и сам укључује у специјална дејства. Та разлика начелно постоји:

- планирање употребе и командовање специјалним јединицама у специјалним дејствима врше посебно формиране „команде за специјалне операције“, уз нагашену улогу безбедносно-обавештајних служби, док класичне војне команде врше планирање употребе и командовање акцијама елитних јединица;
- специјалне јединице своје дејство најчешће прикривају колико год је могуће, док „елитне“ јединице своје задатаке готово искључиво извршавају „отворено“, јавно;
- дејства специјалних јединица ограничена и по броју дејстава и по броју људи, а „елитне“ јединице дејствују најчешће „масовно“.

У основи специјалне јединице једне земље се могу поделити према државној институцији која их је организовала и којој припадају на:

- 1) специјалне јединице МУП-а (државне полиције);
- 2) специјалне јединице војске;
- 3) специјалне јединице параполицијских формација;
- 4) специјалне јединице паравојних формација и
- 5) специјалне јединице безбедносно-обавештајних служби².

² Гаћиновић Р. (2015), *Корени настанка полиције у модерној држави, Криминалистичко -полицијска академија, Београд*, стр. 104.

Подела је дата условно јер не постоји јасно разграничење између паравојних формација као што су војска и жандармерија или јединица МУП-а, тј. полиције и параполицијских снага, као што су гранична полиција (стража, јединице), финансијска полиција. Специјалне јединице војске се такође условно могу поделити на неборбене и на борбене. Носилац деловања специјалних снага су борбене јединице, које у основи свог деловања примењују физичку силу и користе оружје. Највећи број борбених јединица претстављају диверзантске или ренџерске јединице, првенствено намењене за специјална дејства у позадини непријатеља. У та дејства спадају: директни напади (десанти) са копна, мора и из ваздушног простора, специјално извиђање, заседе, диверзије, изненадни препади и слично. Уколико нису формиране посебне јединице, поред наведеног, ове јединице су задужене најчешће за унутрашње одбране страних држава и за извођење тзв. неконвенционалних дејстава.

Елитне јединице сваке војске представљају специјалне јединице ратне морнарице, које са највећим значајем и у највећем броју чине поморски диверзанти оспособљени за специјална дејства на води, под водом и у приобалном појасу у језерима и каналима, мору, рекама. У РВ и ПВО се углавном налазе једна врста „командо“ јединица намењених за спасавања оборених пилота и посада ваздухоплова и јединице за ватрену подршку и превозења ваздушним путем. „Специјалне јединице формиране при војној полицији (жандармерији) извршавају противпобуњеничке и антитерористичке задатке, али се за ове задатке употребљавају посебно обучени састави осталих специјалних јединица и (или) делови елитних јединица. Јединице за тзв. „цивилне послове“ и психолошко - пропагандна дејства спадају у неборбене, односно специјалне јединице које не примењују физичку и оружану силу³“. Ради се о веома значајним јединицама, са становишта тзв. сукоба ниског интензитета. Основна намена јединица за психолошко - пропагандна дејства је да се на оперативном и стратегијском нивоу, пре свега класичном пропагандом и кроз јавне медије (штампа, радио, телевизија) утиче на мењање понашања, расположења и емоција одабраног аудиторијума - јавног мњења своје земље и сопствених оружаних снага, савезника, али пре свега понашања припадника оружаних снага потенцијалног и стварног противника и јавног мњења. У блиској сарадњи са другим државним органима планирају се и изводе дејства, пре свих министарствима за културу, информисање, хуманитарну помоћ, просвету и друго.

³ Вукашиновић Радојичић З., Субошић Д. (2007), *Основна правно-организациона обележја савремене полиције*, Правни живот, број 10, Београд, стр. 71.

„Јединице за „цивилне послове“ намењене су за успостављање цивилне адиминистрације код савезника или на окупираној територији и стварање добрих односа између сопствених војних власти и јединица са страним владама, избеглицама, становништвом⁴“. Са осталим специјалним јединицама координирају своја дејства. Специјалне јединице за подршку специјалним дејствима имају помоћну улогу која се своди на разне врсте подршке: електронска дејстава, транспорта, непосредне ватрене подршке, информатичке подршке и обуке, логистике, како нових кандидата за специјалне јединице, тако и припадника страних оружаних савезника и снага. У суштину сличну намену имају специјалне јединице полицијских и паравојних снага. Антитерористичке јединице су најчешћа врста специјалних јединица која постоји у свим паравојним и полицијским снагама. Основна намена им је савладавање отпора опасних и наоружаних лица у свим условима (вадухопловима, у зградама, железничким и друмским возилима, пловним средствима и друго) и ослобађање талаца. Јединице за непосредно обезбеђење највиших државних личности чине другу врсту јединица, најчешће председника владе и шефа државе.

Поред ових јединица формирају се и разне јединице за сузбијање грађанских нереда и побуна, контролу територије и разне интервентне јединице. Целина јединице формира се по потреби, од припадника (најчешће добровољаца) из осталих јединица и органа полиције или паравојних формација, док ове јединице најчешће имају само стално језгро. У последњих двадесетак година параполицијске и полицијске снаге, посветиле су нарочиту пажњу овим јединицама. То је резултат пораста организованог криминала, нарочито све присутног тероризма, илегалне прераде, дистрибуције и производње наркотика и оружја, као и нараслих социјалних тензија (штрајкови, расни нереди и друго). За тзв. тајне операције најчешће се везују специјалне јединице у саставу или под контролом безбедносно - обавештајних служби. Практично се ради о недозвољеним (илегалним) „прљавим“ пословима, врло често повезаним са ликвидацијама политичких противника у земљи, али често и у иностранству. Ту спада организовање атентата на политичке и друге личности страних држава чије деловање и политика претставља препреку у остваривању „националних интереса“ земље „нападача“, као и организовање саботажа и диверзија у страним земљама.

⁴ Милетић С. (2009), *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 49.

Посебно одабране групе из састава војних и паравојних јединица се користе за овакве акције у неким земљама. У другим земљама постоје посебне јединице намењене за овакве операције, мада се и њихови припадници регрутују из паравојних и војних формација. У појединим државама у саставу других државних служби које се баве борбом против финансијског криминала и кријумчарења, по узору на полицију, организују се специјалне јединице које су по задацима, намени и организацији врло сличне интервентним јединицама полиције. Јединице су наоружане и оспособљене за оружане сукобе са онима који желе насилно да пређу границу, са бандама кријумчара и шверцера. Без обзира на намену, припадност и врсту, основне карактеристике специјалних јединица су:

- са њима командује Генералштаб ОС непосредно (МУП за специјалне јединице полиције) или преко посебно формираних команди (за специјална дејства);
- у највећем броју јединица без обзира на врсту и намену, највећи број људства је оспособљен за вожњу неборбених и борбених возила, „преживљавање“ у природи, искакање падобраном, за верање у зимским и летњим условима и роњење на малим дубинама;
- ради се о релативно малобројним јединицама;
- могућа је лака међусобна замењљивост између разноврсних специјалних јединица - поред основне намене оспособљене су и за још један или више других специјалних задатака;
- у највећем броју случајева су састављене од професионалних припадника војске, а у полицијским, параполицијским и паравојним формацијама искључиво од професионалаца;
- јединице су брзо покретне опремљене разноврсним превозним средствима укључујући и лака пловила и хеликоптере;
- имају оперативни и стратегијски значај;
- висока финансијска и материјална улагања у опремање, смештај и обучавања јединица;
- опремљене су разноврсним стандардним и специјалним наоружањем и опремом својих оружаних снага и страних земаља;
- директно су повезане са безбедносно - обавештајним службама војске и државе у целини;
- обука је сложена, разноврсна и дуготрајна;

- људство се бира по посебно утврђеним и строгим здравственим, психолошким и морално - политичким критеријумима.

Основне карактеристике специјалних дјестава су:

- припреме су дуготрајне и сложене и обухватају ангажовање већег броја државних органа и институција;
- планирају се и изводе у свим условима у миру и рату;
- у миру се правдају и маскирају хуманитарним, безбедносним и разлозима борбе против тероризма, организованог криминала, посебно шверца дроге, оружја и средстава масовног уништавања;
- имају оперативни и стратегијски војни и државни (политички) значај, одлуке о извођењу специјалних дејстава најчешће доносе највиши државни органи и личности;
- спадају у високо ризична дејства;
- наглашена је сарадња и утицај контраобавештајних и обавештајних служби на планирање и извођење дејстава и избор људства;
- наглашена је тајност припрема и извођења дејстава;
- обавезна је заштита идентитета учесника припрема и самих дејстава;
- постоји битна зависност од квалитета обавештајних и контраобавештајних информација⁵.

⁵ Милошевић М. (2005), *Организација полиције и функционисање полиције у кривичном поступку*, Draslar partner, Београд, стр. 109.

Глава друга

ПРАВНИ РЕЖИМ СПЕЦИЈАЛНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ ЈЕДИНИЦА

Овлашћења, статус и делокруг рада специјалних јединица нису у Србији уређени посебним законима, па се на њих примењују одредбе Закона о полицији⁶ односно одредбе Закона о војсци⁷. Одатле се њихово деловање и оснивање уређује подзаконским актима и интерним актима. Примера ради, Закон о војсци помиње специјалце, као и неке друге припаднике војске, само у делу у ком се уређују годишњи одмори и посебне бенефиције. На исти начин, Законом о полицији само је утврђено то да једино на основу претходног одобрења министра унутрашњих послова, могу бити употребљене специјалне јединице, а да предлог за њихову употребу мора да садржи процену и план ангажовања. Уз то, Правилником о условима и начину употребе средстава принуде прописани су услови за употребу, као и начини употребе средстава принуде који важе за све припаднике полиције, укључујући у то и припаднике специјалних јединица⁸.

Из буџета војске, односно из буџета полиције, врши се финансирање специјалних јединица. Међутим, трошкови њиховог обучавања и опремања нису посебно исказани у овим буџетима, тако да јавност не зна колико оне годишње коштају пореске обвезнике у Србији. Народна скупштина, правосудни органи и Влада врше спољну контролу рада специјалних јединица полиције, као и свих њених осталих састава, на основу Закона о полицији. Међутим, прописима нису утврђени изричито поступци, надлежности и начини за спровођење јавног надзора и контроле над специјалним јединицама, већ се на њих примењују важеће одредбе закона о полицији и војсци, упркос њиховим посебним мисијама и овлашћењима.

О специјалним јединицама мало се зна у јавности Србије, једним делом и због тога што су оне недовољне отворене за медије, због природе свог посла. Ретко иступају у јавности ове јединице и њихови припадници, те су и информације о њима у медијима углавном сведене на изношење општепознатих чињеница. Тешко је установити колики углед и какав имиџ уживају специјалне јединице у јавности Србије.

⁶ Закон о полицији („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018)

⁷ Закон о Војсци Србије („Сл. гласник РС“, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015, 88/2015 - одлука УС, 36/2018, 94/2019 и 74/2021 - одлука УС)

⁸ Правилник о условима и начину употребе средстава принуде („Службени гласник РС“, бр. 133/2004)

По мисијама и задацима који су им додељени, разликују се специјалне јединице од осталих састава полиције и војске у Србији. Међутим, много је теже утврдити међусобне разлике и сличности, односно преклапања у задацима и мисијама постојећих специјалних јединица. Тако су Специјалној бригади Војске додељени противтерористички, извиђачки, противдиверзантски, извиђачко-диверзантски и препадни задаци. Жандармерија је пак намењена откривању и лишењу слободе извшилаца кривичних дела тероризма, пружању помоћи становништву на подручјима угроженим елементарним непогодама, превентивној антитерористичкој делатности, обезбеђењу домаћих и страних делегација, као и безбедносно интересантних објеката, простора, особа и чланова њихових породица, проналаску утопљеника, несталих лица, возила, пловних објеката и разних предмета у рекама, језерима и каналима, успостављању јавног реда и мира у ситуацијама „високог ризика, сузбијању тероризма. Специјална антитерористичка јединица задужена је и за заштиту безбедности Републике и њених грађана, нарочито приликом дејства диверзантско-терористичких и одметничких група и појединаца, за борбу против организованог криминала као и код постављања барикада, а намењена је деловању у акцијама високог ризика у урбаним срединама.

Противтерористичка јединица има сличне задатке у које, пре свега, спадају хапшења криминалаца високог ризика, обезбеђивање познатих личности, борба против тероризма, обезбеђивање аеродрома „Никола Тесла” у Београду и слично.

Специјалне јединице се међусобно разликују по бројности и по унутрашњој организацији. Од САЈ и ПТЈ, бројчано веће формације су Жандармерија и Специјална бригада. Специјална бригада се састоји од извиђачко-диверзантског батаљона, батаљона за противтерористичка дејства и падобранског батаљона, као и од пратећих логистичких чета. У њеном саставу, у мирнодопским условима, налази се око 1.000 људи. Падобрански батаљон налази се у Нишу, док је већи део бригаде смештен у Панчеву. Бригадни генерал командује Специјалном бригадом и он је са позиције команданта 63. падобранске бригаде стигао на ову дужност. Жандармерија броји око 2.000 припадника који су распоређени у Новом Саду, Београду, Краљеву и Нишу. Команда Жандармерије има шест одељења: одељење за обуку, санитарско одељење, одељење за оперативне послове, одељење за логистику, одељење за обавештајне и контраобавештајне делатности и одељење везе. Специјална антитерористичка јединица има око 200 припадника и лоцирана је у Батајници крај Београда.

Састоји се од „К” тима - команде, „А” тима - ударног тима, „Б” тима - тима за подршку и „Ц” тима - тима за обезбеђење и техничке службе (Џамић, Вулевић, Мојсиловић, 2009:74). Противтерористичка јединица има педесетак људи у помоћним службама, који су сврстани у четири тима - по два тима предвиђена за руралну средину и по два тима предвиђена за урбану средину и има око 150 људи у активном саставу. Смештени су у Липовици код Београда. Међу специјалним јединицама у Србији, најдужу традицију има Специјална антитерористичка јединица и на њеном челу налази се пуковник који је из ње потекао. На челу ПТЈ, налази се пуковник који је потекао из САЈ. Под командом дирекције полиције налазе се Жандармерија и Специјална антитерористичка јединица, док је под директном надлежношћу министра полиције ПТЈ.

Од регуларних јединица, специјалне јединице се разликују по томе што имају приоритет у набавци опреме и наоружања, разликују се по оштријим критеријумима пријема и по интензивнијој обуци. Ове јединице, поред стандардног стрељачког наоружања које је у употреби у полицији и војсци, често користе аутомате домаће и стране производње, због блиске борбе и борбе у урбаним срединама.

У употреби су и различите врсте пиштоља, као и домаће и стране снајперске пушке. Од летелица и возила, често користе адаптирана и блиндирана возила, као и хеликоптере за подршку и за брзо транспортовање. Приликом извршавања специфичних задатака, ове јединице често сарађују са регуларним формацијама полиције и војске.

Из претходног текста се јасно види да међу надлежностима ових јединица нису јасно разграничена поља одговорности, а да постоје бројна преклапања. У Србији, специјалних јединица има више него мисија које би оне требало да извршавају. Правни статус им је регулисан подзаконским актима, док цивилна демократска контрола и надзор над овим јединицама функционишу као и у осталим деловима сектора безбедности.

Уредбом о специјалној и посебним јединицама полиције прописују се делокруг и организација специјалне и посебних јединица полиције, статус и опис послова радних места њених припадника, систематизација, врсте, као и наоружање, опрема и средства која се користе у обављању послова из делокруга тих јединица.

У Дирекцији полиције образују се специјална и посебне јединице полиције, у складу са Законом о полицији. Специјална антитерористичка јединица (САЈ) је специјална јединица полиције. „Посебне јединице полиције“ у седишту Дирекције полиције су Жандармерија, Хеликоптерска јединица (ХЈ), Јединица за обезбеђење

одређених личности и објеката (ЈЗО) и Јединица за заштиту (ЈЗЗ), а у Полицијској управи за град Београд Полицијска бригада (ПБ) и Интервентна јединица 92 (ИЈ 92)⁹“.

Специјална антитерористичка јединица - САЈ представља специјалну јединицу полиције која у циљу заштите живота, имовинске и личне сигурности грађана, у сарадњи са службама безбедности или са осталим организационим јединицама Министарства или самостално извршава, планира и организује веома сложене задатке високог ризика како би се на тај начин супротставила тероризму.

Жандармерија је посебна јединица полиције која извршава полицијске и друге унутрашње задатке и послове, када постоји угрожавање безбедности људи и имовине у већем обиму и стање повећаног ризика по стање јавне безбедности. Жандармерија по наређењу директора полиције извршава, планира и организује задатке и послове у условима када су настале кризне ситуације, стања повећаног ризика или ванредни догађаји изазвани: елементарним непогодама, криминалним активностима група или појединаца, претњом оружаном побуном, јавним окупљањима, претњом од извршења или извршеним терористичким актима и другим опасностима и несрећама.

Хеликоптерска јединица - ХЈ је посебна јединица полиције која обавља послове који се односе на непосредно ангажовање, припрему и пружање помоћи другим организационим јединицама Министарства у обављању полицијских и других унутрашњих послова, а посебно на:

- послове успостављања јавног реда и мира када је нарушен у већем обиму, послове контроле и праћења;
- хватању и откривању илегалних, терористичких, одметничких и других криминалних група или појединаца;
- пружање помоћи грађанима у случајевима угрожавања имовине и њихових живота;
- послове локализовања и гашења пожара;
- остваривање спасилачке функције;
- хапшење опасних криминалаца;
- контроле државне границе;
- послове контроле саобраћаја и

⁹ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције („Сл. гласник РС“, бр. 47/2018, 59/2018, 91/2018, 29/2019, 69/2019, 66/2020, 78/2020, 102/2020, 113/2020, 133/2020, 146/2020, 149/2020, 60/2021, 83/2021, 125/2021, 67/2022, 83/2022, 134/2022, 16/2023, 38/2023, 54/2023, 89/2023 и 26/2024)

- извршавање других задатака када то захтевају интереси безбедности институција и грађана Републике Србије.

Хеликоптерска јединица послове из свог делокруга остварује одржавајући и сервисирајући ваздухоплове из састава своје флоте и обављајући летачке задатке. Хеликоптерска јединица планира и предузима неопходне мере на унапређењу и очувању психофизичке обучености својих припадника, као и на унапређењу и очувању професионалне обучености својих припадника. Хеликоптерска јединица се региструје и организује као ваздухопловна организација у форми и обиму који унапређују и обезбеђују функционисање јединице. Хеликоптерска јединица на законом предвиђен начин, а под утврђеним околностима пружа услуге и трећим лицима, а у оквиру међуресорне сарадње, пружа услуге другим државним органима.

Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката - ЈЗО представља посебну јединицу полиције која обавља послове обезбеђења и безбедносне заштите одређених објеката и личности. ЈЗО обавља послове обезбеђења и безбедносне заштите одређених објеката и личности и то: председника Народне скупштине; председника Републике; страних државника - носилаца највиших државних функција током службених посета Републици Србији; директора полиције; председника и одређених чланова Владе; министра унутрашњих послова, као и објеката Владе Републике Србије, Народне скупштине, Генералног секретаријата председника Републике, министарстава и других објеката које користе наведене личности.

Јединица за заштиту - ЈЗЗ је посебна јединица полиције која обавља полицијске и друге послове одређене прописима и законом којим се уређује програм заштите учесника у кривичном поступку. У обављању својих послова, Јединица за заштиту поступа по налозима судије за претходни поступак, надлежног јавног тужиоца и председника судског већа, као и по одлукама Комисије за спровођење програма заштите.

Полицијска бригада је посебна јединица полиције у саставу Полицијске управе за град Београд.

Полицијска бригада обавља полицијске послове, а посебно полицијске послове пружања помоћи у извршењима, одржавања јавног реда и мира, спречавања насиља на спортским приредбама и другим јавним скуповима, као и друге задатке од високог ризика на територији полицијских управа по одобрењу директора полиције и на подручју Полицијске управе за град Београд.

Интервентна јединица 92 - ИЈ 92 је посебна јединица полиције у оквиру Дежурне службе ПУ за град Београд која на територији града Београда обавља полицијске послове

кроз патролну делатност, брзо и ефикасно интервенише у свим случајевима, а посебно у случајевима када су извршена тешка кривична дела са елементима насиља и поседовања оружја, наркотика и друго, реализује високоризична хапшења појединаца и криминалних група у ситуацијама када су лица наоружана и када се очекује отпор или напад на полицијске службенике других организационих јединица приликом хапшења, обавља друге полицијске послове са високим ризиком¹⁰.

Глава трећа

СПЕЦИЈАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ ПОЛИЦИЈЕ

Специјалне јединице су јединице полиције или војске које обављају посебне задатке, који подразумевају већи ризик, посебну обученост и опрему. Ове јединице

¹⁰ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције („Сл. гласник РС“, бр. 47/2018, 59/2018, 91/2018, 29/2019, 69/2019, 66/2020, 78/2020, 102/2020, 113/2020, 133/2020, 146/2020, 149/2020, 60/2021, 83/2021, 125/2021, 67/2022, 83/2022, 134/2022, 16/2023, 38/2023, 54/2023, 89/2023 и 26/2024)

користе се у борби против тероризма, као и у противдиверзантској борби против других специјалних јединица. Пре свега, за даље разумевање специјалних јединица полиције морамо дефинисати сам појам тероризма. „Постоји више приступа и дефиниција тероризма, који постаје међународни проблем, али једна од њих је да тероризам представља акт физичког насиља, чији је предмет изабран тако да изазове јаке психичке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајно примењују на друштвене видове вршења власти¹¹“.

На оснивање специјалних јединица у Републици Србији утицале су две групе разлога:

- 1) последице политичких и ратних дешавања на простору бивше Југославије, али и у Србији годинама уназад. Постојање специјалне јединице полиције прописано је Законом о полицији, а то је САЈ (Специјална антитерористичка јединица), која је ближе уређена Уредбом о специјалној и посебним јединицама полиције.
- 2) исходи који су произашли из промена на регионалном и глобалном безбедносном плану, а проузроковале су их промена природе претњи (заступљене постају невојне претње попут организованог криминала, тероризма, корупције и слично), убрзана глобализација и нестанак блоковске структуре међународне заједнице.

У Србији постоје две специјалне јединице полиције. То су: Специјална антитерористичка јединица МУП „САЈ“ и Жандармерија.

1. Специјална антитерористичка јединица - САЈ

Најспособнији припадници искључиво редовног састава полиције, добровољно се пријављују у Специјалну антитерористичку јединицу САЈ. Бирају се појединци који могу да делују подједнако успешно у свим условима (под водом, у води, на земљи, у ваздуху), који се одликују снажним осећајем за тимски рад, дисциплином у обављању послова и

¹¹ Стајић Љ. (2015), *Основи система безбедности*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, стр. 266

јаком мотивацијом. Ова јединица ангажује се у ситуацијама када обична полиција не може да реши: у борби против организованог криминала, ситуације с таоцима у градским зонама, отмице ваздухоплова и слично. Услови за пријем кандидата су да имају најмање две године стажа у МУП-у, возачку дозволу „Б“ категорије, да нису старији од 27 година, да нису осуђивани и да имају најмање четврти степен стручне спреме. Након селективне фазе, следи основна обука у два нивоа по три месеца:

- У фази „дрила“ кандидати имају рад без поговора, употребу аутоматског оружја, тактичке обуке одељења (израда заклона, напад, маскирање, кретање, одбрана), спортских активности, маршеве (дневне и ноћне), а треба да покажу и психофизичке способности: способност комуникације са колегама и осећај за тимски рад, отпорност на стрес, могућност реалне процене у напетим ситуацијама.
- Друга фаза обуке подразумева технике верања, вежбање упада у објекат, рад са возилима и друго. Све то са старим униформама, шлемом на глави и нижег ранга у односу на остале припаднике Јединице, како би се проверила њихова упорност, мотивација и воља.

Јединица се дели на тимове А,Б,Ц, након формирања јединственог САЈ. Први тим је ударна песница јединице, тзв. Упадни тим, њега сачињавају најелитнији припадници и они први долазе у контакт с терористима. Припадници тима Б су иза њих. То је тим за подршку који првом тиму обезбеђује подршку. Тим Ц је сачињен од остатка, а то су део за обуку паса, техничка екипа и слично. Сваки САЈ-овац носи чизме марке “магнум”, заштитне наочаре, црни комбинезон, фантомку и рукавице с ојачањима. На задатке крећу хеликоптерима Бел 212 и блиндираним ландроверима. Наоружани су неизбежним “хеклерима” разних варијанти и пиштољима ЧЗ-75, “чешка збројовка”. За снајперска дејства користе пушке “Заставине” М-93 и пушке ГЗ и ГЗ3. База САЈ-а је у Батајници. Почетком јуна 1992. формира се Команда САЈ која је имала три подружнице. Од 2000. године, ова јединица смештена је једино у Београду.

Потреба за полицијском снагом која успешно може да одговори на појаву, пре свега, тероризма, јавила се са појавом нових претњи и изменом природе постојећих. Јединица милиције за специјална дејства у оквиру републичког Секретаријата за унутрашње послове формирана је 18. децембра 1978. године, као самостална јединица милиције на простору бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Њен основни задатак био је спречавање да се оствари терористички акт, интервенције у случају отмица возила различите намене и киднаповања особа, реаговање у случају

побуна у казнено - поправним затворима, ослобођења талаца, хапшење терориста и криминалаца, борба против криминала и слични послови акције који су захтевали посебне вештине и обуку. Све до 1983. године, седиште се налазило у оквиру Станице милиције на Новом Београду. С обзиром да је тероризам био највећа опасност за ваздушни саобраћај, седиште је измештено на Аеродром „Београд“ у Сурчину све до 1992. године. У том периоду, тачније 1991. године мења назив у Специјална Јединица Министарства унутрашњих послова Републике Србије. Већ наредне године дошло је до нових промена и тада је седиште измештено у Центар „13. Мај“ у Батајници, где се и данас налази. Исте године, под команду Специјалне јединице у оквиру Ресора јавне безбедности Министарства унутрашњих послова Републике Србије организоване су специјалне јединице са седиштем у Београду, Новом Саду и Приштини и део припадника Савезне бригаде милиције припао је и распоредио се у овој јединици.

1.1. Историјат Специјалне антитерористичке јединице

Специјална антитерористичка јединица, данашњи назив добија 1994. године. 1999. године, донет је Посебан Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних места радника САЈ МУП-а Републике Србије. Њим је одлучено да се САЈ Приштина и САЈ Београд интегришу у једну Специјалну антитерористичку јединицу са седиштем у Београду, у Батајници.

„Специјална антитерористичка јединица Министарства унутрашњих послова Републике Србије је високопрофесионална, савремена антитерористичка јединица полиције, уско специјализована и опремљена најсавременијом специјалистичком опремом, намењена за извршавање високоризичних и сложених задатака безбедности и заштите Републике Србије и њених грађана¹²“.

То се пре свега односи на пружање асистенције Управи криминалистичке полиције и другим организационим јединицама МУП-а приликом хапшења опасних криминалаца и криминалних група, посебно у ситуацијама где се очекује пружање отпора ватреним оружјем и на борбу против тероризма на тактичком нивоу. 18. децембар је дан Специјалне антитерористичке јединице. Мото јединице су речи војсковође Живојина Мишића, а гласе: „Ко сме тај може, ко не зна за страх иде напред“. Потпуковник полиције Спасоје Вулевић командује Специјалном антитерористичком јединицом МУП-а

¹² Вулевић С., Мојсиловић Ж., Цамић Д. (2009) *Специјална антитерористичка јединица МУП-а Републике Србије*, Безбедност бр. 1-2/2009, Београд, стр. 122.

Републике Србије. У бази јединице налази се споменик-зид где је уклесано 16 имена погинулих припадника јединице који су, извршавајући дужности, изгубили храбро и часно своје животе. САЈ поседује и клуб практичног пуцања „Делта САЈ“ који је основан 2000. године и учествује на различитим такмичењима, а учесници су припадници јединице. Поседује и одгајивачницу паса „Делта САЈ“ основану 2004. године, где се гаје различите врсте паса који се обучавају за напад и одбрану, као и за откривање експлозива и експлозивних средстава.

1.2. Задаци Специјалне антитерористичке јединице

Специјална антитерористичка јединица има следеће надлежности, које су у скаладу са законским прописима:

- 1) хапшење криминалаца и чланова криминалних група;
- 2) пружање асистенције у борби против организованог криминала;
- 3) планирање и извршавање најсложенијих задатака у борби против тероризма;
- 4) обезбеђење лица и објеката којима прети непосредна опасност од терористичког напада;
- 5) барикадирање (упад у забарикадиране објекте и просторије и хапшење лица која се у њима налазе);
- 6) интервенције у ситуацијама када се очекује пружање отпора употребом ватреног оружја и
- 7) решавање свих талачких ситуација, нарочито у случајевима отмице ваздухоплова и других саобраћајних средстава (путничка возила, воз, аутобус, пловна средства).

1.3. Организација Специјалне антитерористичке јединице

У складу са европским стандардима полицијских антитерористичких јединица, организована је Специјална антитерористичка јединица. У свом саставу има:

- 1) Команда
- 2) Оперативни тимови који се састоје од тима „А“ и тима „Б“ који су најспособнији и најобученији за хапшење терориста и криминалаца, за тешке талачке ситуације,

проваљивање у забарикадиране објекте, авионе и слично. Затим тима „Ц“ који чине Група за минско-експлозивна средства и биолошко хемијска средства, Група водича службених паса, Снајперска група и Ронилачка група. Ови тимови делују координирано и свако од њих има одређене задатке. Тим „Д“ бави се обезбеђењем важних објеката и личности којима прети опасност од терористичког напада и пружају ватрену подршку.

- 3) Група за конструкцију и испитивање наоружања и муниције.
- 4) Логистика коју чине дежурна и техничка служба.
- 5) Санитетска група коју чине медицински техничари, физиотерапеути и лекари, а задужена је за здравствену заштиту приликом интервенције или обуке и за едукацију припадника.

1.4. Пријем и обука припадника Специјалне антитерористичке јединице

Пријем „специјалаца“ попуњава се када министар распише јавни конкурс за попуњу радних места, на основу Закона о полицији или се пријем попуњава полицијским службеником у статусу овлашћеног службеног лица, који је завршио Селекциону обуку за Специјалне антитерористичке јединице.

Организациону јединицу обавештава Дирекција полиције. Послом управљања људским ресурсима бави се организациона јединица, која даје сагласност за пријем нових кандидата и припрема обавештење о спровођењу Селекционе обуке за САЈ, која треба да садржи Пријаву за Селекциону обуку кандидата.

Систем обуке за припаднике САЈ чине:

- Основна антитерористичка обука;
- Виша антитерористичка обука;
- Селекциона обука;
- Редовна обука готових снага.

На основу одређених критеријума бирају се полазници селекционе обуке, а то је да поседују возачку дозволу „Б“ категорије, да имају позитивну последњу годишњу оцену рада, да нису навршили више од 28 година живота, да су оцењени на последњим проверама знања, вештина и способности најмање оценом „врло добар 4“ и да имају најмање једну годину ефективног радног стажа на полицијским пословима у статусу овлашћеног службеног лица. Када се попуњавање спроводи путем јавног конкурса, на Селекциону обуку за САЈ могу се примити кандидати који испуњавају услове као што су

да су способни за похађање Селекционе обуке за САЈ сходно резултатима са претходног лекарског прегледа, нису старији од 24 године живота, испуњавају услове селекционог тестирања и поседују возачку дозволу „Б” категорије. Селекционо тестирање врши се пре почетка селекционе обуке и то на основу следећих критеријума:

- специјалистички лекарски преглед (који подразумева и тестирање на психоактивне супстанце);
- безбедносна проверу (да није кандидат осуђиван или кажњаван) и
- провера психофизичких способности (физичка способност проверава се кроз општу физичку припремљеност и проверу борилачких вештина, док психичка способност кроз различите тестове попут личности, интелигенције и слично, као и кроз разговор са психологом).

Након завршетка ове фазе, приступа се селекционој обуци у којој се врши одабир кандидата за следећу фазу и у којој се сагледава психофизичка могућност кандидата приликом обављања постављених задатака. Састоји се из три фазе:

- 1) Паклена недеља - то је фаза када кандидати први пут напуштају базу, она је кључна, јер тада кандидати показују реакције у стресним ситуацијама, понашање и поступање након вишедневног неспавања и исцрпљености и своју крајњу издржљивост.
- 2) Недеља прилагођавања - кандидати се упознају са начином рада јединице и средствима и опремом која се користи. Како би се стекла кондиција, фокус је на физичком тренингу.
- 3) Темељни тренинг - у овој фази се појачава тренинг, ради се на тактици у дневним и ноћним условима, такође кандидати морају да решавају задатке који им се постављају.

Завршни тест се спроводи на самом крају обуке и ради утврђивања знања које је стечено током обуке, тест је селективне природе.

Сви који успешно савладају обуку започињу следећи обуку и постају припадници Специјалне антитерористичке јединице, док се у организационе јединице МУП-а из које су дошли враћају они који нису задовољни. Напредак ће зависити од резултата у наредним годинама, пре свега у оквиру тима „Б“, а након дугог рада и труда и у тиму „А“ или „Ц“. Основна антитерористичка обука подељена је у две фазе, од којих свака траје по три месеца и антитерористичка обука траје шест месеци. Војнастручна обука је прва фаза која подразумева стројеву обуку, топографију и оријентација на терену, тактичку обуку, полицијску тактику, средства и опрема САЈ и команде и ставове са оружјем. Друга

фаза је стручно-специјалистичка, која обухвата тактику антитерористичких дејстава поред претходно наведеног. Они који су претходно завршили Основну обуку обављају Вишу антитерористичку обуку која траје 18 месеци. Нови припадници се у тиму „Б“ спремају за борбене тимове што подразумева решавање талачких ситуација, рад са хеликоптером, тактику упада у објекте, рад у тиму и као посматрачи учествују у акцијама ради прикупљања знања, што се може сматрати стажирањем. Припадници похађају 18 семинара и курсева (попут преживљавања, летњег алпинизма, гађања и слично). Уколико припадник не оствари потребан ниво успеха, одлази из јединице или се враћа на претходан ниво обуке, а усавршавање и учење припадника се не завршава, већ траје све док је у саставу јединице.

1.5. Опрема, средства и наоружање Специјалне антитерористичке јединице

Опрема коју користе Специјалне антитерористичке јединице, дели се на:

- посебну опрему за оружје (пригушивачи пуцња, нишанске справе и уређаји, даљински управљиви системи за управљање и дејство, лампе за оружје и друго);
- основну опрему за оружје (алати и опрема за одржавање оружја, комплет за ношење оружја, делови за оружја и оруђа и друго);
- специјалну полицијску опрему (детектори експлозива и посебно конструисани уређаји и средства са алатом и прибором за уклањање и уништавање минско-експлозивних средстава, као и за противдиверзионо дејство, уређаји и средства за осматрање у ноћним условима и у условима смањене видљивости, праћења и техничких снимања, падобранска опрема, ронилачка опрема и друга опрема);
- опрему за успостављање информатичко-комуникацијске повезаности;
- основну полицијску опрему (распршивач са дозвољеним нешкодљивим супстанцама за привремено онеспособљавање, палица „стоп полиција”, службена палица, средства за везивање и друго) и
- посебну полицијску опрему (заштитна кацига, радарски уређаји, светлосна и звучна сигнализација и ротациона светла, интервентна палица, рукавице, уређаји и средства за оријентацију и навигацију, телескопска палица, балистички прслук, наочаре, маска и много друге опреме).

Специјалне антитерористичке јединице у свом раду користе следеће врсте наоружања:

- Основно оружје припадника САЈ на задужењу је: за полицијске службенике који приликом обављања полицијских послова не носе униформу, кратко ручно ватрено оружје полуаутоматски пиштољ или револвер калибра до 9 mm, а за полицијске службенике у униформи, кратко ручно ватрено оружје - полуаутоматски пиштољ калибра 9 mm.
- Посебно оружје припадника САЈ је кратко и дуго ватрено оружје (аутоматско, репетирајуће и полуаутоматско) калибра до 20 mm, оружје за сигнализацију, оружје за испаливање хемијских средстава и средстава за обележавање, гасно оружје и друго.
- Специјално оружје САЈ је оружје и оруђе за ватрену подршку, калибра већег од 20 mm, које може бити самоходно, уграђено на специјалним возилима или ручно.
- Допунско оружје припадника САЈ је кратко ручно ватрено оружје које може бити калибра мањег од 9 mm до калибра „22 LR”.

1.6. Сарадња САЈ

Специјална јединица полиције има широк спектар сарадње која се тиче технолошке и талачке обуке, како на међународном плану, тако и са службама, институцијама и органима унутар државе. Када говоримо о сарадњи на простору Републике Србије остварују се са припадницима елитног 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде Војске Србије приликом спровођења специјалистичке, основне и више падобранске обуке. Сарадњу врши и са Горском службом спасавања Србије при спровођењу алпинистичке обуке и са организационим јединицама МУП-а.

Сарадња са Криминалистичко-полицијском академијом је од посебног значаја и она подразумева да припадници САЈ-а обучавају студенте академије у руковању ватреним оружјем, у гађању из ватреног оружја и другим пословима из надлежности полиције. Сарадња на међународном нивоу успоставља се и успешно спроводи са Специјалном јединицом полиције Републике Словеније, Специјалном антитерористичком јединицом Црне Горе, Морнаричке фoke, ФБА, аустријском ЕСО Кобре, Јединицом за специјалне задатке „Тигрови“ Републике Македоније, РАИД Француска и многим другим.

2. Жандармерија

Посебна јединица полиције у седишту Дирекције полиције је Жандармерија. На предлог руководиоца организационе јединице, а по одобрењу директора полиције,

ангажују се њене снаге. Њихове снаге се користе у случајевима када треба сузбити тероризам (лишавање слободе учинилаца кривичних дела, прикупљање и обрада оперативних сазнања, интервенција у унутрашњој одбрани земље у циљу разбијања организованих терористичких група, превентивна антитерористичка делатност, откривања кривичних дела тероризма и обезбеђивање материјалних доказа), у сарадњи са другим организационим јединицама МУП-а, лишавање слободе чланова организованих и других појединаца и опасних криминалних група, обезбеђење објеката и личности (посебна обезбеђења штићених личности, седишта страних дипломатско - конзуларних представништава у земљи као и дипломатско - конзуларних представништава у иностранству, обезбеђење објеката од виталног безбедносног интереса за Србију), пружања помоћи код несрећа на води и копну (железничком, авиосаобраћају и друмском саобраћају), обуку и инструктаж припадника структура безбедности, пружање помоћи другим државним органима, ангажовања у иностранству (у мисијама Уједињених нација), сузбијање побуна у институцијама за извршење кривичних санкција, успостављање јавног реда нарушеног у већем обиму и пружање помоћи у ванредним ситуацијама - спасилачка служба (у случају опште опасности, отклањање последица проузрокованих елементарним непогодама). Обука и пријем кандидата у Јединици, временом се мењала. 25. јуна 2001. године, након поновног оснивања Жандармерије, врата су била отворена заинтересованим цивилима који су испуњавали утврђене критеријуме и кандидатима из полиције, а након обуке су полагали државни испит.

Кандидатима који су долазили из цивилства, уговор је био на одређено време, у периоду од три године, а кандидатима који су долазили из полиције уговор је био на неодређено време. Безбедносне провере којима су подвргнути сви кандидати који ступају у редове полиције или војске, обухватају провере из домена државне и јавне безбедности.

Уколико имају криминални полицијски досије они лично или неко од ближих рођака и не испуњавају постављене критеријуме, није могуће проћи даље. Селективна обука траје 25 дана и на њу се позивају кандидати који су предали молбу за пријем у јединицу када се распише конкурс. Искуства показују да у првих десет дана највећи број полазника напусти обуку. Кандидати се распоређују по одредима Жандармерије, у случају успешног окончања овог дела обуке. Специјалистичка обука се наставља у јединицама Жандармерије, где се усавршавају кандидати. Овај део обуке је елиминационог карактера, по угледу на најбоље јединице у земљи и иностранству. У

случају да кандидат не задовољи захтеване критеријуме враћа се у матичну јединицу одакле је дошао.

Анализа употребе и ангажовања полицијских снага у претходном периоду, као и процена стања безбедности и безбедносних претњи, указали су на потребу да се формира високопрофесионална служба која је састављена од врхунски обучених појединаца у оквиру полицијског система, која би била опремљена, обучена и оспособљена за различито ангажовање од класичних полицијских задатака до ангажовања која обухватају извођење радњи, дејстава и мера војног карактера.

Уважавајући промењене околности и тенденције у развоју полиције у Србији и поштујући традиционалне вредности, стечена искуства различитих држава и њихових полицијских система, у склопу Ресора јавне безбедности је 25. јуна 2001. године формирана Жандармерија, као мобилна, нова и професионална маневарска јединица која ће бити ангажована у случајевима ванредних догађаја из домена јавне безбедности. Жандармерију је тадашња Влада Савезне Републике Југославије легитимисала као организациону јединицу Министарства унутрашњих послова у чијем су делокругу послови који се односе на извршавање и организовање најсложенијих задатака из домена одбране од тероризма.

Жандармерија представља посебну јединицу полиције у седишту Дирекције полиције. По одобрењу директора полиције, а на предлог руководиоца организационе јединице, ангажује се Жандармерија.

Изузетно, Жандармерија се ангажује на предлог руководиоца одговарајуће организационе јединице уз претходно прибављену сагласност министра унутрашњих послова и одобрење директора полиције, приликом ангажовања које обухвата употребу једног или више одреда у максималном капацитету. Предлог за ангажовање садржи план активности и безбедносну процену. Задаци Жандармерије су:

- успостављање јавног реда нарушеног у већем обиму;
- ронилачке и наутичке активности;
- сузбијање тероризма;
- обука припадника структура безбедности;
- обезбеђење објеката и личности;
- лишавање слободе чланова организованих и других опасних криминалних група и појединаца у сарадњи са другим организационим јединицама МУП-а;
- ангажовање у иностранству (у мисијама УН);

- пружање помоћи у ванредним ситуацијама - спасилачка служба;
- пружање помоћи другим државним органима;
- сузбијање побуна у институцијама за извршење кривичних санкција и
- пружање помоћи код несрећа на води и копну.

Унутрашња формација и организација Жандармерије, од њеног формирања, више пута се мењала. Жандармерија се тренутно састоји од:

- четири одреда Жандармерије: у Београду, Новом Саду, Нишу и Краљеву,
- Команде Жандармерије (седиште у Београду) и
- Ронилачке јединице, у свом саставу има ронилачки и наутички вод.

У свом саставу, одред Жандармерије има:

- Јединицу специјалних возила (команда јединице, два вода специјалних возила),
- четири јединице опште намене (команда јединице, вод за ватрену подршку и три вода опште намене),
- Специјалистичку јединицу (четири противтеротистичка тима, један извиђачки тим, команда јединице, тим водича службених паса, тим за минско експлозивна средства и снајперски тим,),
- Команду Одреда,
- Одред у Београду има Јединицу, а остали одреди по један вод за обезбеђење објеката.

2.1. Улога Жандармерије у отклањању терористичких аката

„Терористички акт је политички акт који обично извршава нека организована група, која том приликом намерно извршава убиство или наношење другог великог зла цивилном становништву, државним званичницима или недужним лицима, или се прети таквим чином, као и намерно наношење велике штете имовини или претња таквом штетом¹³“. Дефинише се као организована, противзаконита, планска, вољна, изузетно брутална делатност чланова неке организације која је усмерена против здравља, слободе, живота, имовине људи ради изазивања страха у конкретној средини посредством које ће се изнудити уступци политичке природе. Терористичким актима се жели да се власт присили на уступке који нису у складу са законом, а не жели се нужно срушити или узети

¹³ Браковић Ж., Радовић, Т. (2010), *Жандармерија у Србији*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 108.

власт. Карактеристике терористичког акта су ирационалност, бруталност и неморалност и оне га сврставају у ред највећих злочина и опасности данашњице и дају му посебну конотацију. На смисао тероризма, као бруталног насиља, указују ове карактеристике и ту не постоји обзир ни према каквим друштвеним, моралним и обичајним нормама, а све то ради остваривања каквих ирационалних циљева. Једна је од најзначајнијих карактеристика тероризма јесте избор жртве или објекта напада. Стиче се утисак да нема објекта нити жртве која не може да буде мета терористичког напада. На тај начин, мета терористичког напада може да буде све оно што има везе са одређеним правним поретком, било да се ради о разним објектима (симболичким, државним, репрезентативним и друго) или о становништву. Осим људских жртава, последице терористичких аката подразумевају и велике материјалне штете, које је веома брзо потребно санирати, што се у неким случајевима ради паралелно са акцијама трагања за преживелима. Брзина је у првом плану при санирању последица терористичких аката. Од тероризма као процеса треба полазити приликом организовања противтерористичке делатности. У начелу, супростављање тероризму обухвата: репресивне мере, борбене активности и противтерористичка дејства и превентивне мере. Превентивне мере обухватају:

- нормативно-правне мере,
- психолошко-пропагандне мере,
- васпитно-образовне мере,
- административне мере: одузимање пасоша и слично,
- организационе мере,
- безбедносне мере: контраобавештајна заштита, физичко и техничко обезбеђење и заштита виталних објеката, најважнијих државних руководилаца, масовних скупова и манифестација и друго,
- превентивне полицијске и криминалистичке (тактичко-техничке) мере.

Репресивне (неборбене) мере су следеће:

- казнено-правне мере: кривично гоњење лица оптужених за тероризам,
- репресивне полицијске мере: рације, изолација, разбијање сепаратистичких демонстрација и штрајкова, ограничења кретања на одређеном простору, блокаде, хапшење лица осумњичених за тероризам.

Борбене активности обухватају борбена дејства јединица и органа Министарства унутрашњих послова (МУП-а), односно полиције и војске. Ту спадају "чишћење" терена

од терористичких банди, оружане војнополицијске акције већих размера против већих наоружаних терористичких банди на већем простору, разоружавање наоружаних терориста, напади на упоришта побуњеника и центре за обуку и ослобађање задржаних талаца. Када је реч о међународном тероризму, у борбене активности могу се сврстати и акције узвраћања силом, као одговор на терористичке акције које долазе са територије других држава (напади специјалним снагама и авијацијом на упоришта и објекте терориста и слично).

Ангажовање мањих формација, по правилу тактичких група и тимова састављених од посебно обучених оперативаца, а ради решавања сложених кризних ситуација, представља једну од основних специфичности борбе као и уклањања последица терористичких аката. Предност ангажовања састоји се у специјалистичким вештинама кадра које су претпоставка њихове поузданости и у високој мобилности ових формација. Темељне припреме дејстава подразумевају правилно тумачење заповести, прецизну и брзу обраду информација, као и тачно и брзо преношење наређења. Приликом извођења дејстава, посебно уколико у томе учествује више формација, неопходна је добра координација поступања и радњи, а нужна претпоставка овоме јесте успостављање добре комуникације између елемената који су распоређени на терену. У пракси ово се постиже организовањем кризно-оперативног штаба из ког излазе сва наређења и упућују се елементима на терену.

Веома често, добро су утврђене позиције терориста, а уколико су одабране унапред, онда се бирају на такав начин да омогућавају добру прегледност окружења терористима и добар правац односно добар заклон евентуалног повлачења са положаја.

Конфигурацији терена се прилагођавају маневри Жандармерије и могу да буду сужени у затвореним објектима и могу бити широки на отвореном простору. Фактор изненађења је од великог значаја, јер врло често напредовање терориста није могуће без излагања непријатељској ватри. Уколико се ради о посебно обученим службеницима жандармерије тј. полиције, у прецизном лоцирању њихових положаја терористи могу да имају потешкоћа, јер на пример, додатно маскирају свој положај ако дејствују из унутрашњости. Посебно опремљена механизација се ангажује уколико је потребно да се обезбеди подршка ударним групама или тимовима, пре свега ради заштите напредовања или ради уништавања ватрених и добро утврђених положаја бранилаца. По правилу, из једног центра се изводи руковођење целокупном операцијом на терену. „У сваком моменту, руководиоца операције на терену мора да има увид у распоред борбених група

и тимова, као и то у каквим ситуацијама се налазе¹⁴. Битно је да се по отпочињању дејства изводе ефикасно и брзо. Контрапродуктивно је свако успоравање решавање кризне ситуације, јер се терористима оставља могућност да се опорави од првобитног шока, реорганизује и утврди на неким новим тачкама и губи се почетна предност. Непредвиђене околности и компликације су реална могућност и често се дешавају и у том случају неопходно је да се брзо отклоне и да се настави по плану. У непланираним ситуацијама често од великог значаја могу бити импровизација, самоиницијатива оперативаца на терену који непосредно изводе напад, која у ствари представља одговор на новонастале околности. Присуство цивилних лица представља отежавајућу околност приликом решавања кризних ситуација у урбаној средини. Заштита живота и имовине цивилног становништва у што већој мери јесте основни принцип којим се безбедносне снаге воде. Посебне тактичке методе ради минимализовања могућности цивилних жртава користе се приликом израде оперативног плана. Уколико тактички оправдана није била претходна евакуација становништва, онда се сви пронађени цивили приликом извођења напада одмах евакуишу изван зоне дејстава на унапред одређене тријажне локације, где се врши провера идентитета и њихово збрињавање.

У урбаној средини, решавање кризних ситуација захтева тактичку умешност руководиоца, као и посебну обученост оперативаца који непосредно реализују напад. Неопходна је сарадња и интензивна комуникација на свим нивоима. Од изузетног значаја је и наоружање и посебна опрема, који морају да буду у одличном стању и поуздани. Приговори како је одржавање јединица за специјалне намене превише скупо једноставно нису оправдани, јер руководства националних земаља улажу велике ресурсе у опремање обученог кадра.

„Највиши постулати којима државно руководство треба да се води јесу заштита живота и тела грађана, као и њихове имовине, као и заштита читавог националног система. Једноставније речено, борба против тероризма подразумева скуп тактичко-оперативних радњи, утемељених на правним прописима земље, које изводе безбедносне структуре ради спречавања извођења терористичких напада (противтерористичка дејства), односно ради што брже санације штетних последица терористичких аката - антитерористичка дејства¹⁵“. До потребе санирања насталих последица долази након

¹⁴ Браковић Ж., Радовић, Т. (2010), *Жандармерија у Србији*, Криминалистичко -полицијска академија, Београд, стр. 110.

¹⁵ Rogers D. (2003), *Police force! An examination of the use of force, firearms and lesslethal weapons by police*, The Police Journal, стр. 204

самог чина терористичког акта који може бити са мањим, већим и великим последицама. Поред учествовања у фази превенције терористичког акта и фази приправности, припадници Жандармерије учествују и у фази санирања последица терористичких аката. Након елиминсања или хватања терориста, следеће што треба да се уради јесте пружање прве помоћи најугроженијим жртвама које су били учесници у терористичком акту (талачка криза, отмица, киднаповање и слично). У зависности од терористичког акта који се деси, свим особама којима је то потребно, треба указати прву помоћ. Увек треба направити приоритете уколико има рањених или повређених, прво треба њима указати прву помоћ и склонити цивиле на најсигурније место док не стигну екипе хитне помоћи. У смислу оперативних мера и радњи, снаге првог одговора су снаге које по насталој последици или насталој опасности, прве излазе на место несреће или инцидента и одговарају на насталу опасност (последицу или претњу). Овде разликујемо снаге првог одговора на насталу последицу и снаге првог одговора на претњу. Агенције за спровођење закона - полицијске снаге - жандармерија су снаге првог одговора на терористичку претњу. Снаге првог одговора на последице терористичког напада или удара су цивилна заштита, хитна медицинска помоћ и оперативни састави других служби и ватрогасне и спасилачке снаге.

Снаге проширеног одговора, односно снаге истог или сличног састава са истог или вишег нивоа власти асистирају снагама првог одговора.

2.2. Улога и значај Жандармерије у ванредним ситуацијама

Ванредне ситуације су постале разноврсније, учесталије и без обзира да ли су настале деловањем природе или човека, сваког дана проузрокују све веће последице по животну средину, људе и материјална добра. Успостављање јединствене дефиниције ванредне ситуације утиче и условљава велики број фактора и та дефиниција би била свеобухватна и обухватила би све њихове специфичности и карактеристике.

Дефиниција ванредне ситуације се одређује према јасним потребама. Примера ради, Уједињене нације ванредну ситуацију дефинишу као „озбиљан распад функционисања друштва, који проузрокује људске, материјалне губитке или губитке природног окружења чиме се онемогућава једној земљи да користи своје ресурсе за опстанак живота

у погођеној средини¹⁶ и третирају је као последицу катастрофа. Различите врсте опасности опредељују појмовно одређење ванредних ситуација. Те опасности угрожавају безбедност и могу да доведу до њеног настанка на одређеној територији, узроковане дејством природе или делатношћу људског фактора.

У оквиру регуларних војних и полицијских снага углавном се оснивају специјалне јединице. Пре свега, намењене су извршавању посебних задатака који захтевају обуку и опрему које регуларне јединице не поседују у том обиму и специфична знања и вештине. Припадници специјалних јединица како полиције Републике Србије, тако и војске, могу да се ангажују у ванредним ситуацијама на отклањању односно смањењу последица по животну средину, материјална добра људи и живот. По унутрашњој организацији и по бројности се међусобно разликују специјалне јединице. За разлику од регуларних јединица, Специјалне јединице имају оштрији критеријум пријема пролазе интензивније обуке. Такође, имају приоритет у набавци наоружања и опреме. На оспособљавање припадника специјалних јединица да одговоре на најзахтевније задатке усмерене су обуке које пролазе: курсеви за мировне операције, обука за минско -експлозивна средства, курс за водиче службених паса, алпинизам, снајперска обука, рођење, падобранство и друго. Обуке се врше у центрима широм Србије и у седиштима јединица. У зависности од врсте обука она се може обављати у руралном или у урбаном окружењу. Припадници се поред стицања специјалних вештина, опремају и најсавременијим наоружањем опремом и средствима транспорта, па тако ове јединице користе аутоматско оружје домаће и стране производње, због блиске борбе и борбе у урбаним срединама, поред стандардног стрељачког наоружања која је у употреби у војсци и полицији. У употреби су домаће и стране снајперске пушке, као и различите врсте пиштоља. Од летелица и возила често користе адаптирана и блиндирана возила, као и хеликоптере за брзо транспортовање и подршку. Законом о ванредним ситуацијама уређена је улога Жандармерије у ванредним ситуацијама. У спровођењу мера и извршавању задатака заштите и спасавања, Министарство унутрашњих послова обезбеђује учешће полиције и других организационих јединица Министарства.

Асистенција приликом ванредне ситуације другим субјектима заштите и спасавања је основни задатак односно улога Жандармерије. „Жандармерија треба да омогући тј. да створи услове другим органима да врше своје активности. Те активности Жандармерије

¹⁶ Ђорђевић С., Костић Н. (2012), *Збирка предлога практичне политике за реформу полиције у Србији*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 117

односе се на спречавање вршења кривичних дела и заштиту имовине, обезбеђење саобраћајница, постављање пунктова и патрола. Такође, директно достављање хуманитарне помоћи заједно са радницима Црвеног крста, као и обезбеђивање дистрибутивних центара хуманитарне помоћи. Обезбеђивање лица места кривичног дела као и места где се нађу жртве настрадале у околним местима у ванредној ситуацији¹⁷“. Процена на терену свих околности и дефинисање који су то делови града, кућа и улица, где је могућ повратак после евентуалне санације и евакуације. Када не учествују у ванредним ситуацијама, то су редовне активности припадника Жандармерије у обављању својих свакодневних дужности. У ванредним ситуацијама, Жандармерија делује у садејству са другим службама - припадници локалне самоуправе, Војском Републике Србије, ватрогасно-спасилачке јединице, служба хитне медицинске помоћи и други. Штаб за ванредне ситуације координира њихов рад. Припадници Жандармерије се у зависности од потреба тј. размера страдања упућују у формацији више чета када командује помоћник команданта или командант Жандармерије или у формацији једне чете којом заповеда командир чете. Постоје чете опште намене и специјализоване чете.

Жандармерија је опредељена да делује у садејству са другим субјектима заштите и спасавања током ванредне ситуације, а не самостално. Специјалне јединице састављене су од специјалних тимова као што су Тим противдиверзионе заштите и Алпинистички тим.

Поред обуке за борбена дејства, припадници тих јединица пролазе и друге специјалистичке обуке као што је обука противпожарне заштите, спасавање из воде, из рушевина, жичара, са неприступачних терена и слично. Жандармерију све ове активности чине јако важним субјектом система спасавања и заштите, јер управо се специфичностима, могућностима и способностима које поседују, у отклањању последица ванредних ситуација намећу као важан фактор. Жандармерија је један од носећих стубова система заштите и спасавања, захваљујући техничкој опремљености, обучености јединица, специјалности и стручности. Како би одговорили на најзахтевније изазове који се стављају пред припаднике ове специјалне јединице спроводи се техничко опремање, константно усавршавање и тренинг њихових могућности и вештина. Њихов циљ и посао је да буду на располагању у сваком моменту.

¹⁷ Вукашиновић Радојичић З., Субошић Д. (2007), *Основна правно-организациона обележја савремене полиције*, Правни живот, број 10, Београд, стр. 76.

Поред тактичког усавршавања и увежбавања, постоји потреба за разменом сазнања и искустава са јединицама сличне намене, за континуираним техничким зановљавањем и међународном сарадњом. Њихова учешћа у не малом броју ванредних ситуација показују да су неопходни у систему заштите и спасавања тј. Сектору за ванредне ситуације. Јединица Жандармерије имала је значајну улогу у поплавама које су последњих година погодиле Републику Србију. Улога припадника Жандармерије била је спасавање и евакуација становништва хеликоптерима, чамцима и теренским возилима. У најугроженијим подручјима били су присутни припадници Жандармерије и поред евакуације становништва, својим возилима допремали су хигијену, храну, лекове, воду и основна средства за живот људима који нису могли или нису хтели да буду евакуисани. И у спречавању извршења кривичних дела (тешке крађе) огледала се улога јединице, јер и у подручјима погођеним поплавама кривична дела нису били ретка појава. Припадници Жандармерије су стизали до најнеприступачнијих места како би помогли угроженом становништву, захваљујући техници (моторни чамци, теренска возила, хеликоптери) и својој обучености и опреми (заштитне кациге, ронилачка одела, гумени чамци). Објекте од виталног значаја тј. критичну инфраструктуру (термоелектране у Пожаревцу и Лазаревцу) за време ванредне ситуације обезбеђивала је јединица Жандармерије.

Глава четврта

СПЕЦИЈАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ ВОЈСКЕ

1. Батаљон војне полиције специјалне намене - „Кобре“

Безбедносна заштита одређених лица и објеката од посебне важности јесте приоритет Батаљона војне полиције (специјалне намене) „Кобре“. Њихов задатак је да су им снаге расположиве за реализацију мисија и да буду оперативно способни. „Мисија може да се састоји од предузимања превентивних мера и радњи у реализацији послова безбедносне заштите, противтерористичких и противпобуњеничких борби, процене, планирања и реализације безбедносних задатака из домена заштите одређених лица и објеката, борби против тероризма и побуњеничких група у свим условима (објекти, насељена места, саобраћајна средства) и обезбеђења највиших страних војних делегација у званичним посетама Републици Србији¹⁸“. За пријем у „Кобре“ треба издвојити три

¹⁸ Милосављевић Б. (2018), *Систем безбедности Републике Србије: уставне димензије*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 104.

недеље за селективни део, за који су прописани посебни и општи услови. Они се тичу здравствено-психолошке селекције према посебним критеријумима и високим стандардима, безбедносне провере, старосне границе, као и поседовања беспрекорног досијеа и високих службених оцена. Само они који прођу све тестове, примају се у „Кобре“. Неки одустану током селективне обуке и они се враћају на дужности у своје матичне јединице, док други отпаду још на здравственом прегледу. У просеку, трећина пријављених на конкурс уђе у састав „Кобри“. Кроз разне специјалистичке обуке пролазе они који стекну право да на рукаву носе амблем ове јединице. Наредбом савезног секретара за одбрану 14. априла 1978. године, формирано је Одељење војне полиције за противтерористичку борбу, у оквиру 282. батаљона војне полиције ЈНА. Представљало је прву такву јединицу на нашим просторима и бројало је дванаест старешина, изабраних по специјалним критеријумима. 1992. године прелази у надлежност корпуса специјалних јединица ГАРДЕ. Од 2008. године јединица прелази у састав Управе војне полиције Генералштаба Војске Србије и мења назив у Батаљон војне полиције специјалне намене „Кобре“. Практично, ова јединица враћена је на место где се налазила у време оснивања 1978. године. Пуне три деценије ову јединицу чини професионални старешински састав.

Припадници „Кобри“ данас су познати и као телохранитељи највиших државних функционера - начелника Генералштаба, председника Србије, министра одбране..., иако су у суштини врхунски обучени војни специјалци. На једним задацима носе одела и кравате, а на другима униформе и црне беретке војне полиције. У блиској будућности, на таквим пословима, биће ангажовани и најбољи из групе.

„Одред војне полиције специјалне намене „Кобре“ је јединица непосредно потчињена начелнику Генералштаба Војске Србије намењена за безбедносну заштиту одређених лица и објеката од посебне важности¹⁹“. У саставу Одрета војне полиције „Кобре“ су командни вод, чете војне полиције специјалне намене и команда одрета. Задаци Одрета војне полиције „Кобре“ односе се на расположивости снага неопходних за реализацију мисија и на обезбеђење потребног нивоа оперативне способности. У оквиру реализације мисије, Одред војне полиције „Кобре“ реализује следеће тежишне задатке:

- Планирање, реализација и процена безбедносних задатака из домена заштите одређених лица и објеката;

¹⁹ Милосављевић Б. (2018), *Систем безбедности Републике Србије: уставне димензије*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 105.

- Обезбеђење највиших страних војних делегација у званичним посетама Републици Србији;
- Предузимање превентивних мера и радњи у реализацији послова безбедносне заштите, противтерористичке и противпобуњеничке борбе и
- Борба против тероризма и побуњеничких група у свим условима

Захтевима који се постављају пред припаднике јединице и задацима које извршавају прилагођена је процедура пријема у Одред војне полиције специјалне намене „Кобре“. У неколико нивоа врши се селекција кандидата. За пријем у јединицу прописани су посебни и општи услови, који обухватају безбедносну проверу, старосну границу, здравствено-психолошку селекцију према посебним критеријумима и високим стандардима и беспрекоран досије и високе службене оцене. Кандидати се примају у јединицу на основу процене тима стручњака, након селективне обуке, која траје 3 недеље, са повишеним психолошким и физичким захтевима.

У оквиру 282. батаљона војне полиције Југословенске народне армије формирано је Одељење војне полиције за противтерористичку борбу, наредбом савезног секретара за одбрану од 14. априла 1978. године. Одељење уједно представља претечу прве специјалне противтерористичке јединице у тадашњој ЈНА.

Један официр и 12 подофицира били су у саставу одељења, које је претеча данашњих „Кобри“. 1992. године, Одељење прелази у надлежност новоформираног Корпуса специјалних јединица, а противтерористички одред непосредно потчињен начелнику Генералштаба Војске Југославије постаје 2000. године. Јединица батаљонског нивоа под називом Батаљон војне полиције за обезбеђење „Кобре“, који се тада налази у саставу Гарде, формирана је крајем 2006. године, у складу са реформама које су спроведене у Војсци Србије. Јединица 2008. године прелази у састав Управе војне полиције Генералштаба Војске Србије и мења назив у Батаљон војне полиције специјалне намене „Кобре“. Јединица је непосредно потчињена начелнику Генералштаба Војске Србије од краја 2020. године, док је у Одред војне полиције специјалне намене „Кобре“ преименована у јануару 2021. године.

1.1. Положај, улога и организација војне полиције

За полицијске послове у војсци традиционално се образује посебна - војна полиција, која представља „војни орган унутрашњих послова²⁰“. Њена основна улога је да обавља полицијске послове у министарству надлежном за одбрану и у војсци. Војна полиција обавља одређене полицијске послове који се обухватају појмом војнополицијски послови, јер као и цивилна полиција, војна полиција обавља послове полицијског типа.

Осим што су послови цивилне и војне полиције садржински делимично различити и раздвојени у функционалном смислу, између те две организације постоји и доследно изведена организацијска подвојеност: цивилна полиција је саставни део министарства надлежног за унутрашње послове, док се војна полиција организује унутар војске и подређује министарству надлежном за одбрану. Поступање војне полиције се ограничава на простор на ком се војска налази ради обављања својих задатака и активности, на саму војску и војсне објекте, као и на објекте и запослене у Министарству одбране (органу државне управе за послове одбране). Сагласно томе, само по изузетку цивили могу да буду у домену њеног поступања - када се нађу у непосредној вези са војском и њеном делатношћу. Питање од ког зависи да ли ће и када војна полиција моћи да поступа према цивилима представља законско одређивање типа те „непосредне везе“ између војске и цивила.

„Проширење делокруга послова војне полиције на оне послове који се иначе сматрају пословима цивилне полиције, какви би били послови обезбеђења одређених личности и невојних објеката или послови пружања помоћи цивилној полицији у одржавању јавног реда, може се сматрати изузетним решењем у односу на њену основну улогу, али не и решењем које не познаје упоредна пракса²¹“.

Управа војне полиције представља организацијску јединицу Генералштаба Војске Србије. У Управи војне полиције, у организационом погледу, налази се војна полиција у Републици Србији. 2006. године је успостављена таква формација, а од 2004. године постојало је Одељење за војнополицијске послове, а у периоду пре 2004. године, војна полиција била је потчињена Управи безбедности.

²⁰ Гађиновић Р. (2015), *Корени настанка полиције у модерној држави*, Криминалистичко -полицијска академија, Београд, стр. 75.

²¹ Петровић Н., Стојановић С., Одановић Г., Бјелош М. (2010), *Род и реформа сектора безбедности у Републици Србији*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 139.

Јединице војне полиције (обављање извршних послова војне полиције и послова опште безбедности) и органи војне полиције (обављање војнополицијских и општебезбедносних послова) чине њену унутрашњу организацију. Органи се образују у саставу Генералштаба ВС, команди и јединица ВС и у саставу Министарства одбране, а јединице ранга батаљона у Гарди, Управи војне полиције и Копненој војсци. Водови војне полиције формирају се у Команди (центру) за обуку и Команди ваздухопловства и ПВО. Батаљон војне полиције специјалне намене „Кобре“, непосредно је потчињен Управи војне полиције и постоји као посебна јединица војне полиције. Од 2008. године, овај батаљон има такав статус, а од 2006. године био је у саставу Гарде, односно био је организован као противтерористичка јединица непосредно потчињена начелнику Генералштаба (од 2000. године) и од 1992. године у саставу Корпуса специјалних јединица.

Војна полиција је саставни део безбедносно-обавештајног система који се организује у оквиру система одбране, сагласно Закону о одбрани. Безбедносно-обавештајни послови од значаја за одбрану су војнополицијски послови, контраобавештајни послови, безбедносни послови и обавештајни послови. Војнополицијски послови обављају се у складу са Законом о Војсци Србије, а остали послови се обављају у складу са посебним законима. Закон о Војсци Србије је за војну полицију матични законски пропис. На подзаконске прописе пренето је тежиште правног уређивања - на интерне војне акте, уредбу Владе и правилник министра одбране.

1.2. Послови и овлашћења војне полиције

У делокругу војне полиције могу се разликовати основни и додатни послови. Послови војне полиције одређени су чланом 53. Закона о Војсци Србије. „Војна полиција врши послове сузбијања криминалитета, контроле и одржавања војног реда и дисциплине, обезбеђења одређених личности, најзначајнијих војних објеката, докумената и наоружања, регулисања и контроле војног путног саобраћаја, управне послове који се односе на држање и ношење оружја у складу са овим законом и послове противтерористичке заштите у Министарству одбране и Војсци Србије, а по одлуци министра одбране послове обезбеђења одређених личности и противтерористичке заштите врши и ван Министарства одбране и Војске Србије²².“

²² Вучинић З. (2010), *Основи система одбране*, Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд, стр. 154.

Остали основни послови војне полиције (контрола и одржавање војног реда и дисциплине; управни послови у вези са држањем и ношењем оружја; сузбијање криминалитета; противтерористичка заштита у МО и ВС; регулисање и контрола војног путног саобраћаја; обезбеђење одређених лица, најзначајнијих војних објеката, докумената и наоружања) могу се сматрати коректно законски нормираним. Додатне послове војне полиције чине:

- вођење службених евиденција и обрада података о личности у вези са обављањем полицијских послова;
- пружање помоћи органима унутрашњих послова (полицији) у миру и ванредном стању на захтев надлежног органа а по одобрењу министра одбране и
- поступање по захтевима војних дисциплинских органа за довођење припадника МО и ВС ради саслушања у дисциплинском поступку.

Војнополицијски послови обављају се применом полицијских овлашћења и полицијских мера и радњи, а та овлашћења, мере и радње могу да примењују само овлашћена службена лица војне полиције (изузев уколико је законом одређено да их други органи односно овлашћена службена лица тих органа примењују, као што је на пример Војнобезбедносна агенција). У Закону о Војсци Србије, делимично су уређена овлашћења војне полиције.

То се односи на спровођење криминалистичке и оперативне обраде коју војна полиција може предузети према припаднику Војске Србије и запосленом у Министарству одбране за кога постоје основи сумње да је кривично дело починио у служби или у вези са службом, уколико се по службеној дужности врши гоњење за то дело. У том случају овлашћена службена лица војне полиције имају овлашћења и обавезе из закона којим се уређује полиција (Закон о полицији)²³ и прописа донетих на основу тог закона, као и закона којим се уређује кривични поступак (Законик о кривичном поступку)²⁴. Уз то је прописано да се обрада података о личности и вођење службених евиденција врше у складу са прописима који уређују евиденције и обраду података у области унутрашњих послова. Закон је препустио Влади уређивање целине полицијских овлашћења која ће имати овлашћена службена лица војне полиције, као и полицијских радњи и мера које ће

²³ Закон о полицији („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018)

²⁴ Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС)

она вршити. При обављању послова полиције у Војсци Србије и Министарству одбране, овлашћена службена лица Војне полиције имају укупно 21 овлашћење, и то:

- 1) задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања;
- 2) упозорење и наређење;
- 3) тражење обавештења;
- 4) заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава;
- 5) привремено одузимање предмета;
- 6) прикупљање, обрада и коришћење личних података;
- 7) мере циљане потраге;
- 8) пријем пријава о учињеном кривичном делу;
- 9) провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;
- 10) употреба средстава принуде.
- 11) преглед простора, објеката и документације и противтерористички преглед;
- 12) позивање;
- 13) довођење;
- 14) трагање за лицима и предметима;
- 15) заштита жртава кривичних дела и других лица;
- 16) снимање на јавним местима;
- 17) употреба туђег саобраћајног средства и средства везе;
- 18) јавно расписивање награде;
- 19) полицијско опажање (опсервирање);
- 20) обезбеђење и преглед места догађаја и
- 21) полиграфско тестирање

Као што се може приметити, обухваћен је читав корпус овлашћења полиције из Закона о полицији. Сва наведена овлашћења примењују се према припадницима Војске Србије и запосленима у Министарству одбране, што се изричито утврђује и уредбом Владе.

2. 72.бригада за специјалне операције

72. бригада за специјалне операције је тактичка јединица, оспособљена и намењена за извођење специјалних операција, противпобуњеничких, противтерористичких, диверзантских и противдиверзантских дејстава, прикупљање и извиђање обавештајних података, првенствено у непријатељевом распореду на оперативној и тактичкој дубини, у свим борбеним, земљишним и метеоролошким условима и организована је на

модуларном принципу. У саставу 72. бригаде за специјалне операције су команда, Батаљон за специјалне операције „Грифони“, Логистичка чета, Батаљон за обезбеђење и подршку специјалних дејстава „Орлови“, Вод војне полиције и Батаљон за специјалне операције „Соколови“. Бригадни генерал др Мирослав Талијан је командант 72. бригаде за специјалне операције.

72. бригаде за специјалне операције реализује следеће задатке:

- Противпобуњеничка борба;
- Борбено трагање и спасавање;
- Специјално извиђање у оперативној и стратегијској дубини;
- Решавање талачких ситуација;
- Борба против тероризма и
- Директне акције против снага непријатеља и на војне објекте непријатеља.

Интензивна обука се реализује у 72. бригади за специјалне операције, коју чине напредна обука, селективна обука и основна обука специјалних јединица. Десет недеља траје селективна обука и реализује се кроз фазу квалификације и фазу елиминације. Кандидати који успешно савладају програм селективне обуке, упућују се на основну и напредну специјалистичку обуку и распоређују се и примају на формацијска места у јединицама 72. бригаде за специјалне операције.

Шест месеци траје основна специјалистичка обука и састоји се од: обуке на средствима и системима за ватрену подршку, извођења тактичких вежби, топографије и оријентације на земљишту, тактичке обуке специјалних јединица, физичке обуке, тактичке обуке, обуке на телекомуникационим средствима, ватрене обуке и основне обуке снајпериста. Шест месеци траје напредна обука специјалних јединица и обухвата усавршавања путем курсирања у центрима за обуку Војске Србије и у јединицама 72. бригаде за специјалне операције. Кроз следеће облике обучавања се реализује напредна обука:

- Обуку у исхрани у природи и преживљавању у зимским и летњим условима;
- Обуку у рушењу елемената и материјала;
- Ватрену обуку (брзо и прецизно гађање и тактичка употреба наоружања);
- Обуку у изради импровизованих експлозивних средстава;
- Обуку у скијању;
- Напредну обуку снајпериста;
- Обуку у варању у зимским и летњим условима;

- Основну падобранску обуку;
- Обуку у савлађивању водених препрека и
- Обуку у употреби хладног оружја.

Усавршавања припадника јединице се реализује и похађањем различитих курсева у земљи и иностранству, као што су:

- Курсеви страних језика;
- Оспособљавање инструктора обуке снајпериста;
- Извиђачки курс за официре и подофицире;
- Курс скијања, верања и горске службе спасавања зими;
- Виша падобранска обука;
- Оспособљавање инструктора обуке у преживљавању;
- Курс верања и горске службе спасавања лети;
- Курс за рад у јединицама војне полиције и
- Курс за речне диверзанте и лаке рониоце.

72. бригада за специјалне операције је правни следбеник 72. специјалне бригаде која је одликована Орденом ратне заставе 16. јуна 2000. године. Делови 72. специјалне бригаде ушли су у састав новоформиране Специјалне бригаде у оквиру организацијских промена из 2006. године.

Одлуком председника Републике Србије од 21. децембра 2019. године, враћени су ранг бригаде и статус јединице, на основу које је 72. бригада за специјалне операције формирана, као јединица непосредно потчињена начелнику Генералштаба Војске Србије. 27. јануара се обележава дан 72. бригаде за специјалне операције. Мото припадника 72. бригаде за специјалне операције је: „Када други не могу и не смеју, само је једна 72. која увек може и сме!“

3. 63. Падобранска бригада

63. падобранска бригада је тактичка јединица намењена за извођење операција специјалних снага у стратегијској и оперативној дубини непријатеља, применом вертикалног маневра и за прикупљање обавештајних података. Може се ангажовати за извођење специјалних борбених операција и активности од посебног значаја (убаченим извиђачко-диверзантским и другим групама, борби са мањим непријатељским ваздушним десантима у властитој позадини) када је потребно изненадно, ефикасно и хитно дејство. Додељеној мисији је прилагођена организацијска структура 63.

падобранске бригаде, а чине је: падобранска чета везе, команда, падобранска чета за борбено трагање и спасавање, падобранске чете, логистичка чета, командна чета и падобранска чета за обуку. Бригадни генерал Ненад Зонић је командант 63. падобранске бригаде.

63. падобранска бригада реализује следеће задатке:

- Интервенције и заузимање и уништење важних рејона и објеката у позадини непријатеља;
- Дезорганизовање система командовања непријатеља;
- Извиђачка дејства у оперативној и стратегијској дубини непријатеља;
- Подршка десантирању јединица на угроженом делу фронта и снабдевање јединица из ваздуха;
- Диверзантска и противдиверзантска дејстава;
- Обележавање циљева за дејство авијације и артиљерије у позадини непријатеља;
- Борбено трагање и спасавање.

Осим наведеног, јединица развија и способности за обезбеђење расположивости снага за пружање подршке цивилним властима у противпобуњеничким и противтерористичким операцијама, као и учешће у мултинационалним операцијама.

У 63. падобранској бригади се реализује тактичка обука специјалних дејстава, обука и топографија у посебним условима, као што је обука у скијању, обука у самосталној исхрани у природи, обука у зимској и летњој алпинистици и слично, тактичка обука, као и физичка и ватрена обука. Падобранској обуци се посвећује посебна пажња, која се реализује кроз:

- Основну падобранску обуку, за припаднике јединице који обављају падобранску службу, кроз коју се оспособљавају јединице за извођење борбених задатака и појединци, применом падобранског десанта, а састоји се од реализације скокова десантним падобраном и од земаљског дела обуке;
- Вишу падобранску обуку, која за циљ има оспособљавање војних падобранаца за вршење скокова на слободно дејство, специјалним падобраном типа крило, са опремом и наоружањем на терене малих димензија, а начелно се састоји од реализације скокова и од теоретског дела обуке. Виша падобранска обука представља напредни део падобранске обуке;
- Курс млађих инструктора падобранства, који представља обављање дужности органа на скоку и методско оспособљавање падобранаца са завршеном вишом падобранском обуком за извођење основне падобранске обуке;

- Курс инструктора падобранства који има за циљ методско оспособљавање за извођење напредних облика падобранске обуке и оспособљавање млађих инструктора падобранства за извођење свих врста падобранских скокова, свим типовима падобрана намењених за извршење наменских задатака.

Уз помоћ савезничких снага 14. октобра 1944. године, основан је први падобрански батаљон, чије традиције негују падобранци 63. падобранске бригаде, у војној бази крај Барија, у Италији. Посебно при селекцији људства за послове високог ризика, убрзо се показују предности падобранских јединица и обуке коју спроводе.

Због тога је 1967. године у Нишу формирана 63. падобранска бригада, која се битно разликовала од претходних падобранских јединица. Падобранске чете су сачињавале јединицу, а диверзантска и извиђачка обука преузимају примат. Крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година, појава падобрана типа крило била је нова прекретница у развоју падобранских јединица. Нови падобрани су омогућавали спуштање веће групе падобранаца са великих висина на терене малих димензија са препрекама у околини, као и специјалне десанте. На тај начин је из једне ваздушно-десантне јединице, 63. падобранска израсла у специјалну падобранску бригаду.

63. падобранска бригада је заузела престижно место међу специјалним јединицама Војске Србије, захваљујући врхунској оспособљености и успешном извршавању бројних ратних и мирнодопских задатака. 1999. године, 63. падобранска бригада је одликована Орденом народног хероја, за учињена херојска дела и показану храброст током борбених задатака. 63. падобранска бригада је преформирана у 63. падобрански батаљон у саставу новоформиране Специјалне бригаде у оквиру организацијских промена из 2006. године. Одлуком председника Републике Србије од 21. децембра 2019. године, враћени су статус јединице и старо име, на основу које је поново формирана 63. падобранска бригада, као јединица непосредно потчињена начелнику Генералштаба Војске Србије. 14. октобра, на Дан војних падобранаца и Покров Пресвете Богородице обележавају се Дан 63. падобранске бригаде и крсна слава јединице. Поред заклетве отаџбини, припадници 63. падобранске бригаде дају заклетву и јединици: „За отаџбину, за друга, за пушку, за војничку и ратничку част, падобранци 63. падобранске бригаде - раде!“

Глава пета

ПРАВНА АНАЛИЗА ПОЛОЖАЈА СПЕЦИЈАЛНИХ ЈЕДИНИЦА У РЕСОРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Предуслов за успешну реализацију друштвене улоге полиције јесте усклађеност њене организације са могућностима, стандардима и потребама у безбедносним интеграцијама, у сложеним политичким, економским, безбедносним и другим околностима. У савременом окружењу, основни услов развоја и функционисања полицијских организација јесте постојање и изградња адекватног модела који ће поседовати задовољавајући ниво флексибилности. Разлог овакве ситуације лежи у чињеници да је савремено окружење турбулентно и да је његова основна одлика дисконтинуитет. Како би држава обезбедила што већи степен сигурности и безбедности својих грађана и да би се успешно супроставила криминалитету, односно да би опстала, морала је неком од својих органа да повери старање о безбедности, и да овласти тај орган да употреби силу према онима који не поступају по утврђеном друштвеном реду,

односно прописаним правилима понашања. За обављање тих послова држава је овластила полицију.

Од свог настанка, полиција је прошла кроз велике реформе који су били условљене променама у друштвеним формама, политичким променама, напретком технологије. Све ове реформе тежиле су да овај државни орган унапреде и побољшају његову ефикасност. На полицију је у многоме утицало стварање правне државе. У погледу стварања поверења јавности у ову службу, учињене су велике промене. Кроз историју се показало да је за успешан рад полиције, неопходан добар однос са зајеницом у којој је полиција основана. Услед свих ових измена, полиција је мењала своју организацију и структуру. „Организација полиције и данас није иста у свим државама, али се уочава да је заједничка хијерархијска структура, као и да се припадници полиције посебно обучавају и да се ради на сталној едукацији и унапређењу техника које полиција користи²⁵“. Државе се труде да прате ток и ослушкују потребе свог друштва те у складу са тим и доносе одлуке којима утичу и мењају структуру полиције. Данас је општеприхваћен савремени концепт са којим се усклађује и организација полиције, у погледу савременог и традиционалног концепта.

У полицијској филозофији велики напредак представља прелазак са традиционалног на савремени концепт. Полиција повећава своју превентивну улогу, а смањује репресивну улогу, што резултира потребом полиције за већим бројем квалификованих и образованих запослених.

Организација полиције и служби безбедности уређена је осим „општим“ правним режимом који важи за остале органе управе, и „посебним“ правним режимом који важи за полицију. Тим правним нормама истичу се особености службе безбедности и организације полиције у Републици Србији.

Комплементарне законске и подзаконске одредбе ствара посебан правни режим, који се актом о унутрашњем уређењу полиције и служби безбедности ближе разрађују. Службе безбедности и Министарство унутрашњих послова имају своје уредбе о начелима за унутрашње уређење које доноси влада на основу специјалног законског овлашћења, као и своје акте о унутрашњем уређењу. Министар надлежан за унутрашње послове доноси Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству унутрашњих послова и њиме се уређују организационе јединице МУП-а,

²⁵ Милошевић М. (2005), *Организација полиције и функционисање полиције у кривичном поступку*, Draslar partner, Београд, стр. 114.

начин руковођења организационим јединицама и начин програмирања, одређује њихов делокруг, планирања и извршавања послова у МУП-у и уређују се организација, седишта и подручја за која се образују. „Према Правилнику о уређењу министарства унутрашњих послова, рад и руковођење организовани су на функционалан, територијалан и објективни начин, преко организационих јединица у седишту МУП-а и територијалних организационих јединица, односно подручних полицијских управа. Према Закону о полицији „полицију чини заокружена област рада Министарства унутрашњих послова за коју се образује Дирекција полиције²⁶“. Комбиновањем органског и функционалног мерила, законодавац је практично ставио знак једнакости између Дирекције полиције и МУП-а, а све у циљу деполитизације и јачања њене оперативне независности. То се види по томе што сектори изван Дирекције полиције у функционалном и организационом смислу јесу такође полиција и обављају полицијске и друге послове.

„У Дирекцији полиције образују се организационе јединице утврђене законом и уредбом, на начин да су јединице у седишту радно и функционално повезане са одговарајућим подручним организационим јединицама тако да сродне полицијске послове из свог делокруга обављају на централном, регионалном и локалном нивоу²⁷“. Министар одређује организацију и делокруг унутрашњих организационих јединица. Директор полиције образује одговарајућа радна тела и утврђује овлашћења, начин рада и њихове задатке, а Дирекција полиције је овлашћена да када оцени да је то потребно преузме непосредно обављање појединих послова од подручне полицијске управе.

Основни задатак организационих јединица Дирекције полиције ван њеног седишта односно подручних полицијских управа јесте да извршавају све послове из надлежности Дирекције полиције на територији за које су образоване што укључује и међусобну сарадњу, с обзиром да за обављање полицијских послова у седишту Дирекције полиције образују се управе и специјалне јединице полиције, у седишту полицијске управе за град Београд образују се управе и полицијске станице у општинама, у седишту подручне полицијске управе образују се одељења и ван седишта - полицијске станице у

²⁶ Радовановић Д. (2005), *Професионалне карактеристике полицајаца и њихов утицај на ефикасност полицијског деловања*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, стр. 84.

²⁷ Милетић С. (2009), *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 70.

општинама. У односу на остале органе државне управе, полиција односно њена делатност, контрола и организација уређени су и посебним правним режимом. За МУП и полицију су правне норме о контроли управе општи правни режим. Све што се тиче контроле управе важи и за МУП, јер је МУП орган државне управе. Контрола полиције је и додатно уређена, због специфичности делатности полиције, „посебно за полицију у посебно правном режиму, материјалним и процесним одредбама у такозваним полицијским прописима (Закону о полицији и другим полицијским законима, прописима, али и интерним актима који нису прописи)²⁸“. Посебне норме о контроли полиције укључује посебан правни режим.

Дирекција полиције је организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за обављање полицијских и других унутрашњих послова. Субординација и једностарешинство представљају начела на којима се заснива одговорност и руковођење Дирекције полиције. Закон о полицији регулише све надлежности и овлашћења Дирекције полиције. Послови полиције су засновани на начелима сарадње, сразмерности у примени полицијских овлашћења, професионализма и законитости у раду.

Дирекција полиције:

- 1) доноси стратешки план Полиције;
- 2) обезбеђује спровођење међународних уговора о полицијској сарадњи и других међународних алата за које је надлежна;
- 3) израђује стратешку процену јавне безбедности, у сарадњи са организационом јединицом надлежном за стратешко планирање;
- 4) у полицијским пословима доприноси безбедносно-полицијској и наставно-научној активности;
- 5) усклађује и усмерава рад полицијских управа и организационих јединица у седишту;
- 6) обавља послове међународне оперативне полицијске сарадње;
- 7) ради на решавању статусних питања грађана и издавању јавних исправа из свог делокруга;
- 8) учествује у изради кадровског плана, као и утврђивању програма стручних обука и усавршавања у сарадњи са организационом јединицом надлежном за управљање људским ресурсима;

²⁸ Петровић Н., Стојановић С., Одановић Г., Бјелош М. (2010), *Род и реформа сектора безбедности у Републици Србији*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, стр. 44.

- 9) врши инструктивно контролну делатност рада полицијских управа и организационих јединица у седишту;
- 10) ствара потребне услове за одржавање и подизање оспособљености и спремности полиције за деловање у стању повећаног ризика, ванредним ситуацијама, ванредном и ратном стању;
- 11) непосредно учествује у обављању одређених сложенијих послова из делокруга полицијских управа.

Састав Дирекције полиције чине:

- 1) организационе јединице у седишту - Управа полиције, Жандармерија, Координациона управа за Косово и Метохију, Биро директора полиције, Командно-оперативни центар, Хеликоптерска јединица, Специјална антитерористичка јединица, Канцеларија за координацију активности у борби против трговине људима, Јединица за заштиту, Управа саобраћајне полиције, Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката, Управа за управне послове, Управа за међународну оперативну полицијску сарадњу, Управа граничне полиције и Управа криминалистичке полиције.
- 2) организационе јединице ван седишта - полицијске станице, Полицијска управа за град Београд, подручне полицијске управе.

Специјална антитерористичка јединица је специјална јединица полиције, а посебне јединице полиције које се налазе у седишту Дирекције полиције су Жандармерија, Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката, Хеликоптерска јединица и Јединица за заштиту, а у оквиру Полицијске управе за град Београд су Интервентна јединица 92 и Полицијска бригада.

На основу свега реченог можемо закључити да је дужност полиције да штити слободе и права грађана као и да примењује полицијска овлашћења која су јој поверена али и која морају бити додатно контролисана. Тако је контрола полиције додатно уређена у односу на остале органе државне управе. Самоконтрола је саставни део делатности полиције, а контролу врши и сектор унутрашње контроле, као институционални носилац. Из свега наведеног анализом односа између Министарства унутрашњих послова, Дирекције полиције и организационих јединица можемо закључити да организационе јединице у ресору унутрашњих послова имају већи степен самосталности у односу на организационе јединице у другим ресорима. Разлог је пре свега у природи полицијске делатности која се превасходно остварује као физичка делатност у правном поретку, из чега произилази као нужно да организационе јединице у ресору унутрашњих послова

имају већи степен самосталности од организационих јединица у другим ресорима.²⁹

ЗАКЉУЧАК

Безбедност представља основни услов за безопасан и сигуран живот грађана, за напредак на свим пољима, као и за опстанак и развој државе. Постојање уређених институција неопходно је како би се обезбедила заштита државе од претњи (спољашња безбедност) и како би се обезбедио опстанак човека и заједнице у којој он живи и ради (унутрашња безбедност). То су институције које сузбијају и спречавају криминал, обављају додељене послове, старају се да не дође до повреде државних граница, старају се о безбедности, баве се очувањем јавног поредка, спроводе овлашћења, радње и мере и старају се да се сачува независност, суверенитет и територијални интегритет државе, а то су пре свега обавештајне службе, полиција и војска.

Специфичност и комплексност послова и задатака које обављају специјалне јединице полиције захтева особе које су физички и психички способне и јаке, особе које су тимски играчи, особе које су дисциплиноване и мотивисане, као и особе које су спремне на сваки изазов. То подразумева континуиран рад на повећању снаге, психомоторне способности, брзине, издржљивости, прецизности ових припадника, међусобну сарадњу јединица, али и остваривање сарадње са државним институцијама и органима, али и страним државама. Такође, поштовање законских процедура и принципа у свом раду, модернизацију и стално технолошко усавршавање средстава, наоружања и

²⁹ Прица, М. (2023). *Карактер полицијске делатности*, Право између стварања и тумачења – зборник радова, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 395-416.

опреме ради могућности одговора на сваку претњу и континуирано спровођење обука и вежби.

Из дешавања како на државној, тако и међународној безбедносној сцени и појавом нових претњи, настала је потреба за стварањем јединица полиције коју чине обучени појединци који могу обављати од стандардних полицијских послова, преко специфичних задатака до оних који имају војни карактер. Специфичност и комплексност послова и задатака које обављају специјална и посебне јединице полиције захтева особе које су физички и психички способне и јаке, особе који су тимски играчи, особе које су дисциплиноване и мотивисане и спремне на сваки изазов како на земљи, тако и у ваздуху и води. То подразумева континуиран рад на повећању снаге, психомоторне способности, брзине, прецизности, издржљивости ових припадника, али и остваривање сарадње са државним органима и институцијама, али и страним државама, као и међусобну сарадњу јединица.

Такође, поштовање законских процедура и принципа у свом раду, модернизацију опреме и стално технолошко усавршавање, средстава и наоружања ради могућности одговора на сваку претњу, као и континуирано спровођење обука и вежби.

Управо из свега наведеног, можемо закључити да овакав рад са припадницима јединица које иду у корак са временом, као и њихово стално усавршавање доприноси да на високом нивоу буде безбедност државе и друштва. Грађани осећају сигурност у држави у којој живе, знајући да ове јединице могу да им омогуће нормално одвијање живота, да могу успешно да одговоре на сваку претњу и заштите њихове животе, обезбеде им јавни ред и мир и пруже им помоћ. Оне доприносе смањењу криминала и терористичких аката одосно успешно одговарају на многе невојне претње, које је донело модерно доба, али доприносе и стабилизацији Балкана. Републику Србију, специјалне јединице чине стабилном и безбедном земљом, из разлога јер се бирају само најспособнији и најбољи припадници, они који не познају границе у заштити и одбрани своје земље и народа.

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Adler F., Mueller G. And Laufer W. (2004.), *Criminology and the Criminal Justice System (fifth edition)*, Boston
- 2) Bantekas I. and Nash S. (2003.), *International Criminal Law (second edition)*, London
- 3) Бошковић М. (2012), *Криминолошки лексикон*, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад
- 4) Браковић Ж., Радовић, Т. (2010), *Жандармерија у Србији*, Криминалистичко - полицијска академија, Београд
- 5) Вукашиновић Радојичић З., Субошић Д. (2007), *Основна правно - организациона обележја савремене полиције*, „Правни живот“, Београд
- 6) Вулевић С., Мојсиловић Ж., Цамић Д. (2009) *Специјална антитерористичка јединица МУП-а Републике Србије*, часопис Безбедност бр. 1-2/2009, Београд
- 7) Вучинић З. (2010), *Основи система одбране*, Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд
- 8) Гаћиновић Р. (2015), *Корени настанка полиције у модерној држави*, Криминалистичко -полицијска академија, Београд
- 9) Драгишић З. (2011), *Систем националне безбедности Републике Србије*, Факултет безбедности, Београд
- 10) Ђорђевић С., Костић Н. (2012), *Збирка предлога практичне политике за реформу полиције у Србији*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд
- 11) Кековић З. (2017), *Системи безбедности*, Факултет безбедности, Београд

- 12) Marty M. and Spencer J. R. (2002.), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press
- 13) Мијалковски М. (2010), *Тероризам и организовани криминал*, Универзитет у Београду - Факултет безбедности, Београд
- 14) Милетић С. (2009), *Право унутрашњих послова*, Полицијска академија, Београд
- 15) Милосављевић Б. (2018), *Систем безбедности Републике Србије: уставне димензије*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд
- 16) Милошевић М. (2005), *Организација полиције и функционисање полиције у кривичном поступку*, Draslar partner, Београд
- 17) Милошевић М. (2009), *Специјалне јединице*, Центар за цивилно - војне односе, Београд
- 18) Петровић Н., Стојановић С., Одановић Г., Бјелош М. (2010), *Род и реформа сектора безбедности у Републици Србији*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд
- 19) Прица, М. (2023). *Карактер полицијске делатности*, Право између стварања и тумачења – зборник радова, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 395-416
- 20) Радовановић Д. (2005), *Професионалне карактеристике полицајаца и њихов утицај на ефикасност полицијског деловања*, Виша школа унутрашњих послова, Београд
- 21) Rogers D. (2003), *Police force! An examination of the use of force, firearms and lesslethal weapons by police*, The Police Journal
- 22) Симић Д. (2002), *Наука о безбедности - савремени приступ безбедности*, Факултет политичких наука, Београд
- 23) Стајић Љ. (2015), *Основи система безбедности*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад
- 24) Станаревић Д. (2009), *Појмовник безбедносне културе*, Центар за цивилно - војне односе, Београд
- 25) Crawley A., Sherman R., Crawley W., Cosio - Lima L. (2016), *Physical fitness of police academy cadets: Baseline characteristics and changes during 16 week academy*, Journal of Strength and Conditioning Research
- 26) Џамић Д., Вулевић С., Мојсиловић Ж. (2009), *Специјална антитерористичка јединица МУП-а Републике Србије*, Министарство унутрашњих послова, Београд

Правни извори:

- 27) Закон о Војсци Србије („Сл. гласник РС“, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015, 88/2015 - одлука УС, 36/2018, 94/2019 и 74/2021 - одлука УС)
- 28) Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС)
- 29) Закон о полицији („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018)
- 30) Правилник о начину обављања појединачних полицијских послова („Службени гласник РС“, бр. 63/2018 и 72/2018)
- 31) Правилник о полицијским овлашћењима („Службени гласник РС“, бр. 41/2019 и 93/2022)
- 32) Правилник о условима и начину употребе средстава принуде („Службени гласник РС“, бр. 133/2004)
- 33) Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције („Сл. гласник РС“, бр. 47/2018, 59/2018, 91/2018, 29/2019, 69/2019, 66/2020, 78/2020, 102/2020, 113/2020, 133/2020, 146/2020, 149/2020, 60/2021, 83/2021, 125/2021, 67/2022, 83/2022, 134/2022, 16/2023, 38/2023, 54/2023, 89/2023 и 26/2024)

Сажетак и кључне речи

Како се са годинама развијала људска заједница, мењала се природа претњи, организација институција, које се баве безбедношћу, морале су да се прилагођавају и развијају снаге које могу да се носе са претњама и да их успешно решавају. Полицијска организација јесте једна од њих у оквиру које полицијски службеници обављају полицијске и друге послове, а поштујући Устав Републике Србије, бави се унапређењем и заштитом безбедности грађана и имовине у складу са законом. Морала је да развије снаге које се баве различитим аспектима заштите, како би могла да одговори на нове изазове и задобије поверење грађана. Међу њима су посебне и специјалне јединице полиције које имају своје начине рада и своје послове надлежности, али оно што им је свима заједничко је да прижају заштиту грађанима и омогућавају им сигурно и безбедно стање без опасности и претњи.

У оквиру регуларних војних и полицијских снага се углавном оснивају специјалне јединице. Пре свега су намењене извршавању посебних задатака који захтевају опрему које регуларне јединице не поседују у том обиму, специфична знања и вештине, као и обуку. Под појмом специјалне јединице се у савременој војној терминологији подразумевају оне јединице које извршавају задатке, који битно одударају од осталих пре свега по месту извршавања, наоружању и потребној опреми, као и начину и времену извршавања. Специјалне јединице дејствују, примењујући посебну тактику и начела употребе. Специјалне јединице се за извршавање специјалних задатака опремају и наоружавају посебним - „специјалним“ наоружањем и опремом, поред стандардног војног наоружања и војне опреме. Појавом нових претњи и из дешавања како на државној, тако и међународној безбедносној сцени, настала је потреба за стварањем јединица полиције коју чине обучени појединци који могу обављати од стандардних

полиціјских послова, преко специфичних задатака до оних који имају војни карактер. При самом формирању специјалних полиціјских јединица, морале су да се дефинишу њихове надлежности и активности и то:

- стручна превентивна и офанзивна помоћ безбедносним службама у случају најаве или испољавања насилних активности у виду напада уз употребу експлозивних средстава, оружаних пљачки, разбојништва и убистава;
- заштита виталних државних интереса, простора, појединаца и објеката и
- офанзивна интервенција према носиоцима екстремних терористичких активности.

Након дефинисања надлежности и активности, морао се створити нови концепт организације ових снага почев од:

- обучавање и опрема уз употребу најсавременијих доступних оружја и система;
- реална обука, високо динамична и заснована на сценаријима дефинисаним у дотад испољеним облицима терористичких акција;
- високо флексибилне организационе структуре, прилагођене врло динамичним променљивим ситуацијама;
- искључиво професионални састав одржаван и биран по највећим стандардима и
- команда која је директно подређена ресорски овлашћеном министру или влади.

Кључне речи: безбедност, полиција, специјалне јединице полиције

Summary and key words

The position and activities of special security units of Republic of Serbia

As the human community developed over the years, the nature of threats changed, the organization of institutions dealing with security had to adapt and develop forces that can deal with threats and solve them successfully. The police organization is one of them, within which police officers perform police and other tasks, and respecting the Constitution of the Republic of Serbia, it deals with the improvement and protection of the safety of citizens and property in accordance with the law. It had to develop forces dealing with different aspects of protection, so that it could respond to new challenges and gain the trust of citizens. Among them are special and special units of the police that have their own ways of working and their own duties, but what they all have in common is to protect citizens and provide them with a safe and secure situation without danger and threats.

Special units are generally established within the regular military and police forces. First of all, they are intended for the execution of special tasks that require equipment that regular units do not possess to that extent, specific knowledge and skills, as well as training. In modern military terminology, the term "special unit" refers to those units that carry out tasks, which significantly differ from others, primarily in terms of the place of execution, weapons and necessary equipment, as well as the manner and time of execution. Special units operate, applying special tactics and principles of use. Special units are equipped and armed with special - "special" weapons and equipment, in addition to standard military weapons and military equipment, to carry out special tasks.

With the emergence of new threats and developments both on the national and international security scene, there was a need to create police units made up of trained individuals who can perform from standard police tasks, through specific tasks to those that have a military character. During the formation of special police units, their responsibilities and activities had to be defined, namely:

- professional preventive and offensive assistance to the security services in case of announcements or manifestations of violent activities in the form of attacks with the use of explosive devices, armed robberies, robberies and murders;
- protection of vital state interests, space, individuals and facilities
- offensive intervention against the bearers of extreme terrorist activities.

After defining the competences and activities, a new concept of the organization of these forces had to be created, starting with:

- training and equipping using the most modern available weapons and systems;
- realistic training, highly dynamic and based on scenarios defined in previously manifested forms of terrorist actions;
- highly flexible organizational structures, adapted to very dynamic changing situations;
- exclusively professional staff maintained and selected according to the highest standards and
- a command that is directly subordinated to a departmentally authorized minister or government.

Keywords: security, police, special police units

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Стефан Мацић, рођен је 04.01.1998. године у Крушевцу. У Ћићевцу је 2016. године завршио Економско – трговинску школу и стекао звање „економски техничар“. Основне академске студије на Правном факултету у Нишу завршио је 16.04.2022. године са просечном оценом 7,70. Јула 2022. године започео је обављање приправничког стажа у Основном суду у Крушевцу, где је стекао услов за полагање Правосудног испита. Октобра 2022. године уписао је Мастер академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, смер Унутрашњи послови. Од знања страних језика посебно истиче енглески језик.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: СТЕФАН МАЦИЋ

Наслов мастер рада:
ПОЛОЖАЈ И ДЕЛАТНОСТ СПЕЦИЈАЛНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ ЈЕДИНИЦА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Ментор: Проф. др Милош Прица

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом:

ПОЛОЖАЈ И ДЕЛАТНОСТ СПЕЦИЈАЛНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ ЈЕДИНИЦА
ПОЛИЦИЈЕ

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: СТЕФАН МАЦИЋ

У Нишу, _____

Потпис аутора
